

INTÉZETI SZEMLE

NEMZETKÖZI
ELŐKÉSZÍTŐ
INTÉZET

5

I N T É Z E T I S Z E M L E

Főszerkesztő: Varga Éva

Szerkesztőbizottság:

Gyuró Istvánné

Kozma Endre

Szabó Zoltán

NEMZETKÖZI ELŐKÉSZITŐ INTÉZET

Budapest

1975.

MAGYAR NYELV

- Dr. Béres János: A magyar és az orosz igenevek összevetése. 1.

SZAKTÁRGYAK

- Pongrácz Ferenc: Fojtós matéria - Légeny - Nitrogén 35.
Dr. Béres János - Mészáros István: Szövetkezeti alapismeretek. 39.

VITA

- Vizsgáztatás, számonkérés 43.
Nagy Ilona: Ajánlott bibliográfia a számonkéréshez - külföldi szerzőktől /OFI/ 47.

INTÉZETI ÉLET

- Ünnepi beszéd Nigéria felszabadulásának 14. évfordulója alkalmából - elmondta Junaidu Maina 57.

KÖNYVISMERTETÉS

- Tar Imréné: Dr. Müller Antal: A kvantum-mechanika filozófiai kérdései. 60.

SZEMLE

- Szabó Zoltán: Sajtószemle 68.

Dr. Béres János: A magyar és az orosz igenevek összevetése

B e v e z e t é s

Ahhoz, hogy a magyar és az orosz igenevek fajtáit összevethessük, előljáróban ki kell mondani, hogy milyen összehasonlítási alapon szeretnénk ezt elvégezni. Véleményem szerint, a legcélszerűbb az egyes igeneveket alaki, jelentés- és mondatbeli szerepük szempontjából szemügyre venni.

Mivel maga az elnevezés arról tanúskodik, hogy az igenevek olyan szófajok, amelyek részben igei, részben pedig fő- és melléknévi, illetve határozószói sajátosságokkal rendelkeznek, az átmeneti szófajkategóriába sorolhatók. Ezt teszik A mai magyar nyelv, egyetemi tankönyv szerzői is, amikor megállapítják, hogy "akkor beszélünk átmeneti szófajról, ha egy szócsoport tagjai egyszerre több szófajta jellemző vonásait is mutatják, de ezek elválaszthatatlanul összefonódva jelentkeznek bennük, külön-külön egyik érintett szófajba sem illeszthetők be."

Ezt a gondolatot Papp István "Az igenevek helye a nyelvtan rendszerében" című cikkében /Magyar Nyelvjárások, VIII. füzet, Tankönyvkiadó, Budapest 1962/ továbbfejleszti, és kimondja, hogy "valamennyi igenév kétarcú: űriznek bizonyos igei sajátosságokat, de vannak névszói kritériumaik is. Éppen ezért nem sorolhatók sem az ige, sem a névszó kategóriájába, hanem külön szófajnak kell tekinteni űket."

A magyar igenevek besorolásával kapcsolatban Papp Istvánhoz

csatlakozom, de nézzük meg, hogy mi a helyzet e téren az orosz igeneveknél. Az orosz nyelvben is hasonlóképpen viselkednek az egyes igenevek, mint a magyarban, de - véleményem szerint - a főnévi igenévnek az oroszban külön jelentőséget ad az a tény, hogy az igék szótári alakját képezi. Nem így van ez a magyarban, ahol az ige szótári alakja az alanyi ragozás kijelentő mód harmadik személye jelen időben. Így tehát a magyar főnévi igenév képzett szó /olvas-ni/, az orosz pedig eredeti /читать/, amelyből az ige egyes ragozott alakjai képezhetők /читаю, -е нь; читал, -ла, -ло, -ли; буду читать stb./. Az orosz nyelvtanokban az igeneveket az igék kategóriájában tárgyalják, bár a melléknévi és a határozói igeneveket külön-külön kiemelik. Az oroszban az igék alakjait két töből képezik: egyeseket a főnévi igenévi töből, másokat a jelen idejű vagy az egyszerű jövő idejű töből, ezért mindkét tö ismerete nélkülözhetetlen. Ennek az a következménye, hogy a helyesen összeállított szótárakban rendszerint közlik a főnévi igenévi alak mellett a jelen vagy az egyszerű jövő idő igealakját is. Az ige szótári alakjára mégis a főnévi igenév a jellemző. Így a főnévi igenév nem választható külön az ige többi alakjától. A magyarban viszont valamennyi igenévnek az a jellemző vonása, hogy igékből képzett származékszó.

Az igenevekben az igei alapjelentés rendszerint a nagyobb súlyú, de halványabb, mint az igékben. Érdekes, hogy az igenevekhez az igékhez hasonló bővítmények járulhatnak: tárgy vagy határozó /A híreket gyorsan olvassa = Быстро читает новости; A híreket

gyorsan olvasni = Быстро читать новости; A híreket gyorsan olvasó = Быстро читающий новости; A híreket gyorsan olvasva = Быстро читая новости/. A névszók jellegzetes bővítménye, a jelző legjeljebb a főnevesült igenevekhez csatlakozhat. Pl. jó dolgozó = хороший трудящийся. Ugyancsak igei sajátosságuk az egy-, elő- vagy utóidejűség, ami nem más, mint saját cselekvésüknek és a mondat állítmányának időbeli érvénye közötti időviszony. Hasonlóképpen igei jellegű folyamatos, befejezett vagy beálló cselekvéstartalmuk. Egyidejűséget és folyamatosságot fejez ki például: "Péter ülve beszélget = Пётр сидя разговаривает; előidejűséget és befejezettséget: Az elolvasott könyvet visszaadtam a barátomnak = Прочитанную книгу я отдал своему другу; utóidejűséget és beálló cselekvést: A megvásárolandó dolgokat ebben a kirakatban vettem észre = Покупаемые вещи я заметил в этой витрине."

Az igenevek alakteni szempontból főnévi, melléknévi vagy határozói tulajdonságokkal rendelkeznek. A melléknévi és határozói igenév ragozása a magyarban megegyezik a melléknévvel, illetve a határozószóéval. Ez utóbbiak általában nem ragozhatók. A főnévi igenév ragozásakor csak személyragokat kaphat, de ezek nem az igei, hanem a névszói személyragokra hasonlítanak: adnom, adn-od, adni-a, adn-unk, adn-otok, adni-uk; adat-om, adat-od, adat-a, adat-unk, adat-otok, adat-uk. Az oroszban a főnévi és a határozói igenevek nem ragozhatók, a melléknévi igenevek

pedig a melléknevekhez hasonlóan ragozandók.

Az igenevek mondatbeli szereplése olyan, mint a fő- és melléknevéké, illetve a határozószóké.

1. A MAGYAR ÉS AZ OROSZ IGENEVEK FAJAI

a/ A főnévi igenév

A bevezetésben említettem, hogy a főnévi igenév a magyarban képzett, az oroszban pedig eredeti szóalak. A főnévi igenév valamilyen cselekvés-, történés-, állapot- vagy létezésfogalmat fejez ki /írni, esni, feküdni, lenni = писать, падать, лежать, быть stb./. A magyarban az alanyi ragozású jelen idejű kijelentő mód harmadik személyének alakjából képezzük -ni képzővel /olvas-ni, ír-ni, számol-ni, lát-ni stb./. Az -ít képzős igékből, valamint néhány -d, -g, -l, -ll, -r, -sz, -t, -z mássalhangzóra végződő igékből -ani, -eni kötőhangzós rag segítségével képezzük a főnévi igenevet /tanít-ani, épít-eni, mond-ani, ing-ani, öml-eni, hall-ani, sodr-ani, látsz-ani, fejt-eni, habz-ani stb. Eugeniusz Mroczko: Związła gramatyka języka węgierskiego, 82. oldal, és A mai magyar nyelv, 136. oldal/. A -d, -g, -l, -r, -sz, -t, -z előtt mássalhangzó /kivétel az -ít képzős igék/, az -ll előtt pedig magánhangzó van. Hosszú nn-es /-nni/ változatban járul a képző az -sz, illetve -v töváltozatú igékhez: visz, vi-nni; vesz, ve-nni stb.

A képző előhangzós és előhangzó nélküli alakja párhuzamos származékokat is alkot: kotor-ni, kotr-ani; söpör-ni, söpr-eni stb. Itt a szótári tőhöz előhangzó nélküli, a torlódásos tőhöz pedig előhangzós főnévi igenévi rag járul /A mai magyar nyelv, 136. oldal/.

A főnévi igenévi alak minden igéből képezhető, csak a "nincs" igéből nem. Ritka a "vanni" és a ható igékből képzett főnévi igenév használata /mondhatni azt, hogy Ausztria olimpiai hangulatra ébredt hétfő reggel - Népszabadság, 1973.II.6./.

Az oroszban a főnévi igenév /ИНФИНИТИВ = неопределённая форма глагола/ végződése -ТЬ, -ТИ vagy -ЧЬ /читать, нести, печь stb./. Eredetileg az oroszban is egységes -ТИ végződésük volt, amint ezt az óorosz vagy a mai ukrán читати, нести, нести is bizonyítja /А. С. Чикобава: Введение в языкознание, часть I, 195. oldal/.

Érdekes összevetni hangsúlyozási szempontból az orosz főnévi igenevet a magyarral: a magyarban - mivel a hangsúly állandó - mindig az első szótagra esik, az oroszban a -ТЬ végűeknél különböző szótagokra eshet, a -ТИ végűedés mindig hangsúlyos, kivéve a вы- igekötős befejezett cselekvésű igéket /вынести, выйти/, a -ЧЬ végűeknél pedig mindig az utolsó szótagra esik, sőt még a -ся visszaható szócska hozzáadása sem változtat ezen: беречь, беречься /Пулькина, Захава-Некрасова: Учебник русского языка для студентов-иностранцев, 201. oldal/.

A főnévi igenévhez nem járulhatnak viszonyragok, jelek vagy képzők, nem lehet sem névelője, sem pedig névutója. Ezek a jellemzők megkülönböztetik a főnevektől, bár személyragjai lehetnek: látn-om, látn-od, látni-a, látn-unk, látn-otok, látni-uk. Megjegyzendő, hogy a -ni képző -i része a személyragok előtt az első és a második személyben lekopott. Az oroszban nem ragozható.

b/ A melléknévi igenév

A melléknévi igenév igéből -ó, -ő; -t, -tt; -andó, -endő képzővel képzett szó, amely az igei jelentéstartalmat tulajdonságként nevezi meg. Jobban megőrizte igei természetét, mint a főnévi és a határozói igenév, mert utal a cselekvés folyamatos, befejezett vagy beálló voltára, valamint időbeli lefolyására. Igei sajátosságát erősíti még az is, hogy igékhez járuló bővítményt kaphat, tehát lehet tárgya vagy határozója /a feladatot nehezen értő diák, a szerelvényhez kapcsolt mozdony/.

A melléknévi igenév lehet:

- 1/ folyamatos -ó, -ő képzővel /dolgozó, néző/;
- 2/ befejezett -t, -tt képzővel /megvert, legyőzött/;
- 3/ beálló -andó, -endő képzővel /halandó, megtekintendő/.

A melléknévi igenév minőségjelzőként ragtalan, de a választékos beszédben személyragot kaphat /a kígyómarás okozta seb/.

Az egyes számú harmadik személyű alak sokszor összetett szót

alkot alanyával /szúrágta, vízmosta, madárlátta, esőverte/.

Néhány folyamatos melléknévi igenév -n, -an, -en, -lag, -leg formában mód- vagy állapothatározó ragot kaphat /kitartón, kitartóan, várhatóan, várhatólag, lehetőleg, érezhetően, kitűnően/.

Amennyiben fő- vagy melléknévvé válik, ragokkal, jelekkel, sőt képzőkkel is ellátható /dolgozóval, dolgozónak, dolgozóról; dolgozóé, dolgozók, dolgozói; szabóság, vezetőség/.

A melléknévvé vált melléknévi igeneveket fokozni is lehet /kitartóbb, érezhetőbb, lankadtabb, kedveltebb/.

Az oroszban a melléknévi igenév lehet:

1/ jelen idejű cselekvő -ущий, -ющий; -ащий, -ящий képzővel /читающий, пишущий, служащий, говорящий/;

2/ múlt idejű cselekvő -вший, -ший képzővel /читавший, прошедший/;

3/ jelen idejű szenvedő -емый, -имый, -омый képzővel /читаемый, видимый, несомый/;

4/ múlt idejű szenvedő -нный, -енный, -тый képzővel /напечатанный, включённый, убитый/.

Mivel az oroszban a melléknévi igenévnek neme is van, így természetes, hogy az -ий /-ий/, -ая, -ое /-ee/ eredeti melléknévi képző a hím-, nő-, illetve semlegesnem kifejezője, s így ragozása is a teljes végződésű melléknévével azonos. Az oroszban csak a cselekvő melléknévi igeneveknek lehet tárgya, határo-

zója azonban valamennyinek, s természetesen, itt is - mint a magyarban - megtartja eredeti igei vonzatát /читающий книгу, пишущий письмо; читавший газету, принёсший чемодан; ученик, читающий книгу в углу; ученик, читавший книгу в углу; всегда горячо любимый сын; в бою убитый воин; тепловоз, прицеплённый к составу/.

A cselekvő melléknévi igeneveknek csak teljes alakjuk van /читающий, читавший/. A szenvedő melléknévi igenevek azonban - éppen úgy, mint a tulajdonságot kifejező melléknévek - teljes és rövid alakkal is rendelkeznek /любимый - любим; решённый - решён; открытый - открыт/. Itt még kell jegyezni, hogy a jelen idejű szenvedő melléknévi igenév rövid alakját csak néhány igéből lehet képezni /любим, уважаем, ценим, храним, мучим, угнетаем és másokból/, de ezeket az alakokat még írásban is ritkán használják, szóban pedig egyáltalán nem /Он уважаем всеми товарищами helyett Все товарищи уважают его a használatosabb/. A rövid alakú melléknévi igeneveket a főnevekkel némben és számban egyeztetni kell /вопрос решён, книга прочитана; вопросы решены, книги прочитаны/A rövid alakú szenvedő melléknévi igenevek nem ragozhatók éppen úgy, mint a rövid alakú melléknévek sem.

c/ A határozói igenév

A határozói igenév olyan -va, -ve, néha -ván, -vén képzővel igéből képzett nem ragozható szó, amely a cselekvést tartalmaz

határozói körülményként nevezi meg; rendszerint valamilyen cselekvésnek, létezésnek, történésnek, állapotnak a módját vagy egy névszóval kifejezett mondatrésznek az állapotát jelöli meg /mondva, lévén, születve, állva stb./.

A ható igék kivételével valamennyiből képezhető. Igei tulajdonságát alátámasztja az, hogy lehet tárgya vagy határozója /egy szót sem szólva, kényelmesen ülve; ни слова не говоря, удобно сидя/.

A határozói igenév a magyarban igéből képezhető:

1/ -va, -ve képzővel /rajzolva, sietve/ vagy a régebbi

2/ -ván, -vén képzővel /rajzolván, sietvén/.

A -ván, -vén képzős alak inkább írásban fordul elő, s akkor is a választékosság alátámasztására használják. A gyakrabban használatosak közelebb állnak a valóságos határozószóhoz vagy a módosítószóhoz /mondván, nyilván, úgyszólván stb./. Viszonyragokat általában nem kaphatnak.

Az oroszban a határozói igenév képzése történhet:

1/ folyamatos cselekvésű igékből -я, а ж, ч, ш, щ tövégi hangok után pedig -а képzővel /читая; лёжа, молча, дыша, ища/;

2/ befejezett cselekvésű igékből tövégi magánhangzó után -в, ritkábban -вши, mássalhangzó után pedig -ши képzővel /прочитав, увидевши, принёсши/;

3/ befejezett cselekvésű -ся végű igékből -вшись képzővel /вернувшись/.

Fenti eljárástól eltér a -ва- képzős folyamatos igék igenéve, amikor is a да-, зна-, ста- tövek után az infinitivus tövéből képezik a határozói igenévet /давать, давая; признавать, признавая; вставлять, вставляя/.

A быть ige jövő idejű tövéből -учи képzővel képezik a folyamatos határozói igenévet /буд-учи/.

Néhány orosz igéből nem lehet képezni folyamatos határozói igenévet:

1/ ha a jelen idejű töben hiányzik a magánhangzó /шить - шьют,

пить - пьют, ждать - ждут, рвать - рвут, тереть - трут stb./;

2/ a -чь végű igékből /мочь, беречь, течь, печь, жечь stb./;

3/ a -ну- képzős igékből /двинуть, сохнуть, мокнуть, кинуть stb./;

4/ néhány egyéb igéből, mint: петъ, плясать, пахать, резать stb.

Néha a befejezett határozói igenév képzése az ige egyszerű jövő idejű tövéből -а, -я képzőkkel is történhet. Ilyen néhány a töben mássalhangzóval, vagy -и magánhangzóval végződő -ся visszaható szóval ellátott ige /принес-ти, принес-ут, принес-я vagy принёс-ши; встрет-и-ть-ся, встрет-ят-ся, встрет-я-сь vagy встретив-ши-сь/. Amennyiben a főnévi igenévi és a múlt idejű igei különbözik egymástól, úgy kétféle befejezett határozói igenév létezik /высохну-ть, высохну-в; высох, высох-ши; запер-е-ть, запер-е-в; запер, запер-ши/.

2. A MAGYAR ÉS AZ OROSZ IGENEVEK JELENTÉSÁRNYALATAI

a/ A folyamatos, befejezett és a beálló akcióminőség

Folyamatos akcióminőség alatt azt értjük, ha a cselekvésnek, történésnek, állapotnak vagy létezésnek a kezdete és a vége ismeretlen. Grafikusan ábrázolva egy végtelen egyenessel lehetne ezt kifejezni:——.

Legkényelmesebben otthon lehet ebédelni, de szívesen ebédelünk az üzemi étteremben is /Béres: Fordítástechnikai gyakorlatok, Csehszlovák Kultúra, Budapest, 1974, 3. oldal/. Ebben a mondatban a "lehet ebédelni", "ebédelünk" folyamatos cselekvést fejez ki.

A hatóságok attól tartanak, hogy a több mint 160 kilométer óránkénti sebességgel száguldó szélvihar halálos áldozatainak száma meghaladja az ötszázat /Béres: Fordítástechnikai gyakorlatok, 7. oldal/. Itt a "száguldó szélvihar" helyett "az a szélvihar, amely száguld" átalakításból világosan kitűnik az igenév folyamatos cselekvésének a jelentése.

Péter ülve olvas - mondatot átalakítva: Péter ül és olvas - vagy - Péter úgy olvas, hogy ül - új formájú mondatból ugyancsak világosan kivehető a határozói igenév folyamatossága /Béres: Magyar beszédgyakorlatok, I. rész, NEI, Budapest, 1974, 127. oldal/.

Befejezett akcióminőség alatt azt értjük, hogyna a cselekvésnek,

történésnek, állapotnak vagy létezésnek a kezdete és a vége vagy legalább az egyike ismert. Grafikus ábrázolással így lehetne kifejezni: . /A pluszjel azt fejezi ki, hogy a kezdet és a vég egybeesik./

A fiúk már nem tudtak kitérni a medve elől /Béres: Magyar beszédgyakorlatok, I. rész, 114. old./. Itt a kitérni főnévi igenévi alak a befejezett cselekvés kifejezője, s ebből kivethető a cselekvés kezdetének és a végének megtörténte.

A leírt szó sohasem lehet olyan, mint az elmondott szó, mivel nem fejezi ki a hangszínt, a hanglejtést, az indulatot s egyéb érzelmi árnyalatot. Ha ezt a mondatot átalakítjuk, akkor-a leírt szó-szerkezet úgy változik, hogy - az a szó, amit leírtak -, vagy- az elmondott szó = az a szó, amit elmondtak - kifejezésre alakul át, amiből szintén tisztán kitűnik a befejezettség akcióminősége.

Gábor belépve köszön-mondatból átalakítás után-Gábor belép és köszön-vagy-Gábor akkor köszön, amikor /miután/ belép-szintén teljesen érthetően kivethető a cselekvés befejezettsége /Béres: Magyar beszédgyakorlatok, I. rész, 127. old./. Tudniillik, Gábornak először be kell lépnie a helyiségbe, tehát befejezi az első cselekvést, és azután köszön.

Beálló akcióminőségről akkor beszélünk, ha a cselekvés, történet, állapot vagy a létezés bekövetkezéséről van szó. Ennek grafikus ábrázolását így képzelem el: .

Ali meg fogja írni a levelet, s a megírandó levelet ajánva fogja elküldeni. Itt a meg fogja írni és a megírandó igealakok beálló akcióról tanúskodnak. A megírandó melléknévi igenév a mondat alapigéjével egyidejűséget fejez ki /fogja elküldeni/.

A megírandó mű lassan készül-mondatban azonban a megírandó melléknévi igenév az alapigétől függetlenül beálló akcióminőséget jelent. Az illető a híreket ma este ülve fogja bemondani. Ebben a mondatban az ülve határozói igenév az alapige szoros függvénye, s így a jelentése akcióminőségi szempontból beálló cselekvésre utal.

Régebben a melléknévi igeneveket egyes nyelvtankönyvek múlt, jelen és jövő idejű igeneveknek nevezték/Benkő-Kálmán: Magyar nyelvtan az általános gimnáziumok I-IV. osztálya számára, Tankönyvkiadó, Budapest, 1959/. A mai magyar nyelv egyetemi tankönyvben azonban a folyamatos, befejezett és a beálló elnevezéseket találjuk /36. old./, ami reálisabb. A tornácon ülő néni kedélyesen elcsevegett az öt körülvevő gyerekekkel-mondatban az ülő és a körülvevő melléknévi igenévi alakokat úgy kell értelmeznünk, hogy aki ült, illetve akik öt körülvették, tehát múlt időben, jóllehet az említett gimnáziumi tankönyv besorolása szerint az ülő és a körülvevő melléknévi igenév jelen idejűnek számít. A megírandó mű nehezen készült el-mondatban a megírandó szerintem azt jelenti, hogy az, amit meg kellett írni, tehát a múlt időben, a régi nyelvtankönyvek szerint pedig az

-andó, -endő végződésű melléknévi igenév jövő idejű. Ily módon ismerteti ezt Papp István Az igenevek helye a nyelvtan rendszerében című dolgozatában a Magyar nyelvjárások VIII. füzetének 73. oldalán, ahol megállapítja, hogy "a melléknévi igenév időjelölő szerepéről szóló tanítás és a vele járó terminológia tévedésen alapul, s nem felel meg a nyelvi tényeknek".

Ha áttekintjük az orosz igenevek terminológiáját, akkor azt látjuk, hogy a melléknévi igeneveknél jelen idejű cselekvő, múlt idejű cselekvő, jelen idejű szenvedő és múlt idejű szenvedő melléknévi igenévi alakokat találunk, vagyis majdnem hasonló a régebbi magyar felosztáshoz. Hiányoznak a jövő idejű alakok. Ha alaki szempontból nem is, de jelentéstani értelemben fordítással felfedezhető az -andó, -endő beálló alak jelentése a -емый, -имый, -омый szenvedő alakú jelen idejű melléknévi igeneveknél. A Suara-Bokor-Horváth: Orosz társalgási és külkereskedelmi nyelvkönyv második kiadásában /1973/ a 255. oldalon az ожидаемый várt, várható, a закрываемый bezárandó fordításban szerepel, amiből az következik, hogy "a jelen idejű szenvedő melléknévi igenév többféle jelentéssel fordítható magyarra: читаемый - 1/ olvasott /amit olvasnak/, 2/ olvasható /amit olvasni lehet/, 3/ olvasandó /amit olvasni kell/. Hogy melyik jelentéssel fordítsuk, azt a szövegösszefüggés dönti el: Выпускаемые заводом товары - Az üzem által gyártott áruk. Ожидаемый результат переговоров - A tárgyalások várható ered-

мэные. Вот поставляемая партия - Itt van az elszállítandó tétel".

Még kell jegyezni még, hogy a múlt idejű cselekvő melléknévi igenévnek a magyarban megfelelője rendszerint nincs, ezért aki, amely vonatkozó névmással kapcsolt mellékmondattal fordítható.

Ученик, прочитавший книгу, отнёс её в библиотеку - Az a diák, aki elolvasta a könyvet, visszavitte /azt/ a könyvtárba. Itt a прочитавший csak kapcsolt vonatkozó névmással fordítható /aki elolvasta/, befejezett melléknévi igenévvel nem. Студент, кончивший за рубежом, вернулся на родину = Az a diák, aki külföldön végzett, visszatért hazájába. Ez szerintem így is fordítható: A külföldön végzett diák visszatért hazájába. Az ilyen fordítási lehetőség azonban ritkább.

A tárgyilagosság kedvéért azt is meg kell említeni, hogy a magyar igéknél a folyamatosság és a befejezettség alaki szempontból nem olyan élesen elhatárolt, mint az oroszban. Ez azt jelenti, hogy a magyarban a folyamatos igealak gyakran állhat befejezett akciót kifejező szerepben is. Az asztalhoz ülve jóízűen kezdett enni = Сел за стол, он начал с аппетитом есть. Átalakítva: Az asztalhoz ült, és elkezdett jóízűen enni = Он сел за стол и начал с аппетитом есть. Más formában: Leült az asztalhoz, és elkezdett jóízűen enni = Он сел за стол и начал с аппетитом есть. A magyar szövegben az ülve, ült és leült befejezett akciót fejez ki mind a három mondatban, s ennek az orosz

szövegben csak két megfelelője van: себ és сея. Ugyanis az oroszban a себ és a сея a сесть befejezett cselekvésű igéből képzett igealak, a magyarban azonban az ülve és az ült a folyamatos ül igéből képzett igeforma, de mondatba ágyazva a befejezett leült akcióminőséggel azonos jelentésű. Tehát -Az asztalhoz ülve jóízűen kezdett enni-mondat jelentése azonos a-Leülve az asztalhoz elkezdett jóízűen enni-mondat tartalmával. Ez oroszul csak a magyar igekötős igének megfelelően fejezhető ki, s ugyanakkor a magyar igekötő nélküli megoldás jelentése befejezett akcióminőségű. Ilyen tekintetben a Курс современного русского языка egyik szerzője, Papp Ferenc odáig megy el, hogy a magyar és az orosz ige összevetésénél a 409. oldalon szigorúan kimondja: a magyar nyelvben nincs vidkategória. Bár Ferenczy Gyula Rendszerő-gyakorló orosz nyelvtanában /II. rész, III. old./ az áll, hogy "nyelvünkben a vidkategória nincs meg", de ugyanott zárójelben megjegyzi, "vagy legalább is nem határolható el élesen és nem következetes". A magam részéről inkább ehhez az utóbbi megállapításhoz csatlakozom. Ennek elfogadható megindokolását a melléknévi igenevek folyamatos, befejezett és beálló akcióminősége is igazolja.

b/ Az egy-, elő- és az utóidejűség

Egyidejűségről akkor beszélünk, ha a mondatban az igenév és az igei állítmány ugyanolyan időviszonyra utal, amit függőleges

irányba mutató két párhuzamossal lehetne ábrázolni: ↑↑.

Péter ülve olvas-mondat átalakítva: Péter ül és olvas, vagyis mindkét cselekmény jelen időben történik. Péter Ülve olvasott - Péterült és olvasott-mondatban az időviszony múlt idejű. Péter Ülve fog olvasni - Péter ülni fog, és úgy fog olvasni-mondatban az időviszony jövő időbeni cselekvésre mutat. Az oroszban ugyanolyan a helyzet: Пётр сидя читает - mondatban az egyidejűség jelen idejű. Пётр сидя читал - mondatban múlt idejű, és Пётр сидя будет читать-mondatban pedig mindkét cselekvés jövő idejű.

Eldőidejűség akkor áll fenn, ha az igenév által kifejezett cselekvés, történés, állapot vagy létezés megelőzi a mondat állítmányának időbeli érvényét. Ezt egy balra záródó derékszög száraival lehetne ábrázolni, így: ←↑.

Elegendő ideje lévén délután pihent-mondat átalakítva: Miután volt elegendő ideje, délután pihent. Itt a miután volt elegendő ideje a pihent főmondat állítmányával szemben előidejűséget fejez ki.

Az állomásra érve vonatra szállt-mondat átalakítva: Miután az állomásra ért, vonatra szállt. Ebben a múlt idejű példamondatban is a mellékmondat előidejűséget fejez ki.

Hazaérve majd elmondok valamit-mondat így alakítható át: Miután hazaérek, majd elmondok valamit. Ebben a jövő idejű összetett mondatban a mellékmondat szintén előidejűséget fejez ki.

Ha a fenti három mondatot oroszra fordítjuk, azt tapasztaljuk, hogy a határozói igenév -я/а/, -в vagy -вши alakot ölt, és minden tükrözi az előidejűséget. Имея довольно времени, после обеда отдыхал. Прибыв на станцию, сел на поезд. Прибыв домой, расскажу о чём-нибудь. /Az első mondatban azért -я a határozói igenév végződése, mert az иметь ige folyamatos szemléletű./ Utóidejűség esetében az igenév által kifejezett cselekvés, történés, állapot vagy létezés akkor következik be, amikor a főmondatban leírt esemény véget ér. Ezt egy jobbra záródó derékszög száraival következőképpen tudnánk ábrázolni: ↗ .

A megvásárolandó könyvet ebben a kirakatban pillantottam meg mondat átalakítva: Azt a könyvet, amelyet meg kellett vásárolnom, ebben a kirakatban pillantottam meg, vagyis először megpillantottam, s csak azután vásároltam meg. Oroszul: Покупаемую книгу я заметил в этой витрине. Itt is a покупаемую szenvedő melléknévi igenév utóidejűséget fejez ki, tehát azonos a magyar beálló melléknévi igenévvel.

Leendő párommal Debrecenben ismerkedtem meg mondat oroszul így hangzik: С моей будущей супругой я познакомился в Дебрецене, vagyis először megismerkedtem vele, s azután lett a párom. Itt is a leendő = будущий utóidejűséget jelent, de az előző mondatban szereplő orosz szenvedő melléknévi igenévvel szemben ez cselekvő.

Az utóidejűségnél is szeretnék rámutatni arra, hogy ez mindhárom időben lehetséges.

A megoldandó feladatot éppen most kapom /jelen idejű utóidejűség/. A megoldandó feladatot már tegnap megkaptam /múlt idejű utóidejűség/. A megoldandó feladatot csak holnap fogom megkapni /jövő idejű utóidejűség/.

Az oroszban: Изучаемую статью сейчас читаю /jelen idejű utóidejűség/. Изучаемую статью я уже вчера прочитал /múlt idejű utóidejűség/. Изучаемую статью я буду читать только через неделю /jövő idejű utóidejűség/. Az oroszban a szenvedő jelen idejű melléknévi igenevet csak folyamatos igéből lehet képezni, de elég sok igéből nem is képezhető. Ilyenek a пить, бить, мить, шить, лить, брать, ждать, писать és más igék.

3. A MAGYAR ÉS AZ OROSZ IGENEVÉK MONDATBELI SZEREPE

a/ Az igenevek mint mondatrészek

A bevezetés utolsó mondatában említettem, hogy az igenevek mondatbeli szereplése olyan, mint a fő- és melléknévéké, illetve a határozószóké.

A főnévi igenév a mondatban tehát a főnévhez hasonló szerepet tölt be, s így lehet alany, állítmény, tárgy, határozó és birtokos jelző.

Ezt mindenkinek tudni kell /tudni - alany/. Az ablakból jó időben ellátni a Sas-hegy tetejére /ellátni - állítmány/. Gábor gimnazista korában nagyon szeretett olvasni /olvasni - tárgy/. A tsz-tagok eljárnak a könyvtárba olvasni /olvasni - célhatározó/. Most van alkalom géppel betakarítani a termést /betakarítani - birtokos jelző/.

A főnévi igenév alanyként leginkább névszói állítmány /jó, rossz, hasznos, fölösleges, kár, tilos, hiba stb./, a kettős szófajú szabad, valamint a személytelenül használt kell, lehet, illik, tetszik, van, nincs stb. igei állítmány mellett fordul elő. Olykor személyragokat is felvehet.

Állítmányként főképpen az általános alany kifejezésére szolgál.

Tárgyként rendszerint a tud, akar, szeret, kíván, bír, mer, szokott, kezd s velük rokon jelentésű igék mellett áll. A kettős tárgy egyike rendszerint főnévi igenév.

Határozóként célt fejez ki.

Birtokos jelzőként kivételesen állhat.

A főnévi igenév jelzőt nem kaphat.

Az oroszban a főnévi igenév lehet alany, állítmány, tárgy, határozó és jelző.

Курить воспрещается /курить -alany/. Ветер перестал дуть/перестал дуть - igei összetett állítmány/. Я рекомендую вам читать русские газеты /читать - tárgy/. Она пришла помочь сестре /помочь -célhatározó/. Люди давно мечтали о возможности

летать по воздуху /летать - jelző/.

A főnévi igenév az oroszban állítmányként rendszerint mint az összetett állítmány szemantikai része fordul elő, a magyarban viszont inkább az általános alanyt fejezi ki. Egyébként a mondatban való viselkedése hasonló a magyar főnévi igenév szerepéhez, csak az oroszban többször lehet jelző.

A melléknévi igenév szerepköre a mondatban sokrétű. Lehet: alany, állítmány, tárgy, határozó, de főleg jelző.

Sokáig alvó az, aki későn szeret kelni. Az elfogult nem tiszteli mások véleményét. A mulandó sokszor fájó. /Alvó, elfogult, mulandó - alany./

A tenger háborgó. Pistával szemben elfogult voltam. Ez a példa követendő. /Háborgó, elfogult, követendő - állítmány./

Most már föl fogom jelenteni a magnóbbigeteket. A lakóösszeíró alaposan kifaggatta a megkérdezetteket. Szigorúan ellenőrizni fogjuk a sürgős teendőket. /Magnóbbigeteket, megkérdezetteket, teendőket - tárgy./

Ezek a szavak parancsolóan hangzanak. Fáradtan értek fel a hegyre. A kor új szelleme maradandóan hatott a fiatal mérnökre.

/Parancsolóan, fáradtan, maradandóan - mód- és állapothatározó./

Tamásból egészséges, kicsinyesen fontoskodó, köznapi ember lesz. Egy ismert pesti szépasszony férjének a temetése vonzott ki a Farkasrétre. A halálankor megsemmisítendő jegyzetet kizárólag

a magam gyönyörűségére írom. /Fontoskodó, ismert, megsemmisítendő - minőségjelző. Déry Tibor: Kedves bópeer... című kisregényéből vett példamondatok - Látóhatár, 1973 augusztus./

A befejezett melléknévi igenév ritkábban fordul elő állítmányként, mint a folyamatos. A befejezett cselekvés, történés által létrehozott állapot kifejezésére elsősorban a -va, -ve képzős határozói igenév és a létige kapcsolata szolgál. /Az ajtó be van zárva, de az ablak még nyitva van./

A beálló melléknévi igenevet állítmányként inkább a hivatali és a szaknyelv kedveli. A társalgási nyelv ilyenkor a kell igei állítmányt részesíti előnyben. /Ez gyorsan megfejtendő - Ezt gyorsan meg kell fejteni./

Az oroszban a melléknévi igenév mondatbeli szerepköre hasonló a magyaréhoz azzal a különbséggel, hogy nem lehet határozó. /Igaz, hogy a magyarban is csak -n, -an, -en, -lag, -leg határozórag hozzáadásával lehet./

Ожидающие на вокзале терпеливо стояли на перроне. /Ожидающие - alany./

Окно было закрыто. /Закрыто - az összetett állítmány névszói része./

Не все заметили вошедшего. /Вошедшего- tárgy./ Слёзы матерей лились над умершими детьми. /Умершими - jelző./

Az oroszban az összetett állítmány névszói része csak rövid

alakú szenvedő melléknévi igenév lehet. /Пулькина, Рахавя-Некрасова: Учебник русского языка, 446. old./

A melléknévi igenevek úgy a magyarban, mint az oroszban fontos szerepet töltenek be a mondatrövidítéseknel, amiről később, az igeneves szerkezetek tárgyalásánál lesz szó.

A határozói igenév mondatbeli szerepe olyan, mint a határozószóé, s elsősorban időt, állapotféle vagy módféle körülményt jelöl meg, tehát a mondatban a határozó szerepét tölti be.

Rád várva már egy órája itt ülök-mondat átalakítva: Miközben rád várok, már egy órája itt ülök. Itt a várva határozói igenév időt jelöl meg.

Vera integetve búcsúzik-mondatot így lehet átalakítani: Vera integet és búcsúzik-vagy-Vera úgy búcsúzik, hogy integet. Itt az integetve határozói igenév módféle körülményt jelöl meg.

A határozói igenévnek fontos szerepe van a szenvedő szerkezetű mondatok képzésénél, amikor a befejezett melléknévi igenevet helyettesíti, s a létigével együtt alkotja a névszói-igei állítmányt. /Ez az úgy részemről el van intézve - Ez az úgy részemről elintézett./

Szerepe van a hiányos szerkezetű mondatoknál is. /Egész nap nyitva./ - Tudniillik, nyitva tartunk, illetve Az üzlet egész nap nyitva van.

Fenti példákból arra következtethetünk, hogy a határozói ige-

név nem lehet a mondatban alany, tárgy és jelző, de az állítmány szerepét is csak a fentebb vázolt esetekhez hasonló körülmények között töltheti be.

Az oroszban a határozói igenév a mondatban lehet idő-, mód- vagy okhatározó, és kifejezhet feltételt is.

Дойдя до мостика, он остановился и задумался - mondatot így alakíthatjuk át: После того как он дошёл до мостика, остановился и задумался. Itt a дойдя időhatározó.

В окно, весело играя, заглядывал юный солнечный луч - mondat így alakítható át: В окно заглядывал юный солнечный луч так, что он весело играл. Ebben a mondatban az играя módhatározó.

Почтальон, не застав меня дома, оставил мне записку - mondat átalakítás után így hangzik: Почтальон оставил мне записку, потому что он не застал меня дома. Ebben a példamondatban a не застав okhatározó.

Применив новый метод, бригада может перевыполнить норму - mondatban a применив feltételt fejez ki, amennyiben átalakítás után az alábbi mellékmondatral helyettesítjük: Если бригада применит новый метод, она может перевыполнить норму.

A határozói igenév a mondatban néha többféle határozót is kifejezhet. Ez példával könnyen megvilágítható, ha az utóbbi két mondatot a következőképpen alakítjuk át:

Почтальон, после того как не застал меня дома, оставил мне

записку /időhatározói mellékmondat/.

Бригада может перевыполнить норму так /тем/, что она применит
новый метод /módhatározói mellékmondat/.

Fentiekből levonható az, hogy a határozói igenevek mondatbeli szerepe mindkét nyelvben közel áll egymáshoz, csak a magyarban a -va, -ve képzős határozói igenév az összetett állítmányban a névszói-igei állítmány névszói részét is képezheti, valamint egyes hiányos szerkezetű mondatokban állítmányként szerepelhet. Az oroszban viszont ez nem lehetséges.

b/ Az igeneves szerkezetek

A főnévi igeneves szerkezet alaptagja a főnévi igenév, melléktagja pedig a névszói vagy igei állítmány, esetleg a határozó. Ennek megfelelően beszélhetünk alanyos, tárgyas vagy határozós szerkezetről. /Élni jó - alanyos szerkezet. Szeret élni - tárgyas szerkezet. Fekve olvasni - határozós szerkezet./ Alaki szempontból régebben ide sorolták az összetett jövő időt is /olvasni fog/, ma már ez két szóból álló önálló mondatrésznek tekintendő.

Az oroszban a főnévi igenevet a legtöbbször igékkal /любит танцевать/, egyes melléknevekkel /рад видеть, готов помочь/, predikatív határozókkal /необходимо спешить/ és főnevekkel /просьба остаться/ lehet kapcsolatba hozni. Ezekben a példákban

az alanyos, tárgyias és határozós szerkezeteken kívül a jelzős szerkezettel is találkozunk /просьба остаться/, ami a magyarban csak kivételesen fordul elő /ideje lepihenni/. Az ilyen esetekben rendszerint nem egyeztetett birtokos jelzőről van szó.

A melléknévi igeneves szerkezetben a melléknévi igenév rendszerint a melléktag szerepét tölti be. Alaptag csak az alany-állítmányi szerkezetben lehet, vagy ha elveszti melléknévi igenévi jellegét, például főnevesül /kiváló dolgozó/.

Mivel a mondatban minőségjelző, /toldalékkal/ határozó vagy névszói állítmány lehet, beszélhetünk jelzős, határozós és alany-állítmányi szerkezetekről /kiemelkedő teljesítmény, kiemelkedően teljesít, a teljesítmény kiemelkedő; elhamarkodott szó, elhamarkodottan szólt, a szó elhamarkodott; maradandó alkotás, maradandóan alkot, az alkotás maradandó/.

A melléknévi igeneves szerkezet bővítményes is lehet. A melléknévi igenévhez tartozó bővítmény rendszerint tárgy vagy különböző határozók /a dolgozatot készítő diák, a ma elvégzendő feladat, az ötödik sorban ülő néző, a helyesen megoldott példa stb./.

Az oroszban hasonló a helyzet azzal a különbséggel, hogy a melléknévi igenév a mondatban nem szerepelhet határozóként, s így nem képezhet határozós szerkezetet. A причастный оборот kifejezésnek inkább a bővítményes melléknévi igeneves szerkezet felel

meg, amikor a bővítmény szerepét tárgy vagy különböző határozók töltik be /За столом сидят играющие в шахматы спортсмены és Находившиеся за границей коллеги работали лекторами венгерско-го языка/. A bővítményes melléknévi igenes szerkezet /причастный оборот/ a jelzett szót megelőzheti vagy követheti. Amennyiben a jelzett szó után következik, vesszővel elválasztandó /Спортсмены, сидящие за столом, играют в шахматы és Коллеги, находившиеся за границей, работали лекторами венгерского языка/.

Ha a melléknévi igenes szerkezet nem bővítményes, akkor rendszerint a jelzett szó előtt áll /Лоси осенью довольствуются опавшими листьями - Лосинная ферма, Спутник 8, август 1974 г., 109. old./.

A határozói igenes szerkezet lehet bővítmény nélküli, de állhat bővítménnyel is. Ha bővítmény nélküli, akkor rendszerint az igei állítmánnyal képez igenes szerkezetet, s ilyenkor mindig melléktag /fekve olvas - лёжа читает, állva beszélget - стоя разговаривает/. Amennyiben bővítményt kap, akkor a határozói igenév alaptag /кényelmesen ülve - удобно сидя, az utcára rohanna - бежа на улицу, őnt látva - вас видя/. A határozói igenév a mondatban rendszerint határozó, a határozói szerkezet melléktagja pedig határozó vagy tárgy lehet.

Ha a határozói igenév a mondatban a névszói-igei állítmány névszói részét képezi, csak határozói bővítménye lehet /Az ablak

estig nyitva volt/. Ebben az esetben tárgya nem lehet.

Az oroszban a деепричастный оборот rendszerint azonos jelentésű a határozói igeneves szerkezetnek megfelelő mellékmondattal, s ez a legtöbbszor időt, okot vagy feltételt fejez ki.

Идя по коридору, они осматривали стенные картины-átalakítva:

Когда они шли по коридору, осматривали стенные картины -

időmeghatározást fejez ki. Лесные великаны идут к людям,

соскучившись по ним за ночь-átalakítva: Лесные великаны идут

к людям, потому что им соскучилось по ним за ночь - okmeghatározást fejez ki /Лосиная ферма, Спутник 8, август 1974 г.,

106. old./

106. old./

Узнав её адрес, он обязательно напишет ей-átalakítva: Если он

узнает её адрес, обязательно напишет ей- feltételt fejez ki.

A mellékmondat pontosabban fejezi ki az időt, az okot vagy a feltételt, mint a határozói igeneves szerkezet. Előfordul, hogy a határozói igeneves szerkezetet többféle mellékmondatra lehet átalakítani. Vegyük például az utolsó példamondatot: Узнав её адрес, он обязательно напишет ей. Első átalakításban: Когда он узнает её адрес, он обязательно напишет ей - időmeghatározást fejez ki. Második átalakításban: Так как он узнал её адрес, обязательно напишет ей - okmeghatározást fejez ki. Harmadik átalakításban: Если он узнает её адрес, обязательно напишет ей - feltételt fejez ki. Ez rendszerint a magyarban

is így van.

Még néhány szó az igeneves szerkezetek átalakításáról. Szemantikai szempontból valamennyi igeneves szerkezetnél célszerű a mellékmondattá való átalakítás azért, hogy a szerkezet jelentése pontosabb legyen. Ezt az előző bekezdésben tárgyalt határozói igeneves szerkezetekre felsorolt példákból, valamint "A magyar és az orosz igenevek jelentésárnyalatai" fejezetben bemutatott példamondatokból láthattuk. Még arra is szeretnék rámutatni, hogy az átalakított mellékmondatok - bizonyos esetekben - lehetnek mind mellé-, mind alárendelt mondatok /Fekve olvas - Fekszik és olvas - Úgy olvas, hogy fekszik - Miközben /amíg/ fekszik, olvas - Лежа читает - Лежит и читает - Так читает, что лежит - Причём /пока/ лежит, читает stb./.

A főnévi igenév az igeneves szerkezetben rendszerint főnévvel helyettesíthető /Szeret olvasni - Szereti az olvasást - Любит читать - Любит чтение - Szórakozni jó - A szórakozás jó dolog - Развлекаться хорошо - Развлечение - хорошее дело - Küzdeni tudni - Küzdeni tudás - Уметь бороться - Умение бороться/.

Egyes ilyen jelzős szerkezetek az oroszban átalakíthatók főnévi határozói jelzős szerkezetekké /готовность помочь - готовность к помощи; надежда встретиться - надежда на встречу/.

Az átalakítással szoros kapcsolatban van a mondatrövidítés. Így

beszélhetünk főnévi, melléknévi és határozói igeneves mondatrövidítésről.

Célunk, hogy egy kicsit sétáljunk = Célunk egy kicsit sétálni =
Наша цель, чтобы мы немножко погуляли = Наша цель – немножко погулять- főnévi igeneves mondatrövidítés. Ez az oroszban gyakoribb.

Kislányukat, aki sírt, a kocsironszai között találták = Síró kislányukat a kocsironszai között találták = Дочь, которая плакала, они нашли среди обломков машины = Плакавшую дочь они нашли среди обломков машины - melléknévi igeneves mondatrövidítés.

Amikor hátranézték, észrevették, hogy kislányuk a hátsó ülésen elaludt = Hátranézve észrevették, hogy kislányuk a hátsó ülésen elaludt = Когда они оглянулись, заметили, что их дочь заснула на заднем сиденье = Оглянувшись, они заметили, что их дочь заснула на заднем сиденье - határozói igeneves mondatrövidítés.

Az itt vázolt igeneves szerkezetek átalakítását és az igeneves mondatrövidítést behatóbban elemzi Ferenczy Gyula Rendszeres gyakorló orosz nyelvtanának II. részében a 20-tól 23-ig terjedő blokkokban.

Rövid dolgozatomban nem törekedtem teljességre. Arra azonban szigorúan ügyeltem, hogy az igeneveket az alkalmazott nyelvészbonckésével jelentésük és alakjuk szerint szerkezetekbe és mon-

datokba ágyazva elsősorban a beszélt nyelv területén, valamint az irodalomból és a sajtóból vett példák alapján vessem össze. Az egyes kontrasztivitásoknál figyelemmel kísértem az előfordulások gyakoriságát is. Az igenevekkel kapcsolatban kifejtett álláspontommal párhuzamosan - bizonyos szituációkban - új megvilágításban igyekeztem érzékeltetni a magyar igék folyamatos és befejezett szemléletét. Új fogalomként állítom szem elé a határozói jelzős szerkezetet az oroszban.

Nem tértem ki az értelmezős, a kihagyásos és a többletszóval megoldott igeneves szerkezetek elemzésére. Néhány szóval megemlítettem az átalakítást és a helyettesítést azzal az elgondolással, hogy a felsorolt eseteket érdemes lenne külön dolgozatban tárgyalni.

Felhasznált szakirodalom

- Bencédy-Fábián-Rácz-Velcsovné: A mai magyar nyelv, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968
- Rácz-Takács: Kis magyar nyelvtan, Gondolat, Budapest, 1967
- Papp István, Kálmán Béla: Magyar nyelvjárások VIII, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962
- Szemere Gyula: A magyar nyelvtan tanítása, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971
- Balázs János: Az egybevető /kontrasztív/ módszer alkalmazásának lehetőségei a külföldi magyartanításban, Magyar nyelvtanítás külföldön, MŰM és NEI, Budapest, 1972
- Balázs János: Az alaktani rendszerek leírása, Hagyományos nyelvtan - modern nyelvészet, Tankönyvkiadó, Budapest, 1972
- Hegyi Endre: Hogyan tanítsuk idegen nyelvként a magyart?, Tankönyvkiadó, Budapest, 1967
- Hegyi Endre: A magyar mint idegen nyelv a felsőoktatásban, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971
- Fülei-Szántó Endre és Mihályi József: Magyar nyelvkönyv, TIT Országos Titkárság, Budapest, 1966
- Eugeniusz Mroczo: Związła gramatyka języka węgierskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa - 1967
- Ferenczy Gyula: Rendszerező-gyakorló orosz nyelvtan, I-II. rész /25 blokkban/, TIT Idegennyelv-oktatási Központja, Budapest, 1973

- Болла-Палл-Папп: Курс современного русского языка, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970
- Пулькина и Захава-Некрасова: Учебник русского языка для студентов-иностранцев, Издательство "Вышая школа", Москва 1964
- А.С.Чикобава: Введение в языкознание, часть I, Учпедгиз, Москва 1953
- Правда - Орган Центрального Комитета КПСС, Москва 1973
- Спутник, ежемесячный дайджест, Агентство печати новости, Хельсинки 1973
- Szépe György /szerk./: A nyelvtudomány ma, Gondolat, Budapest, 1973
- Hankiss Elemér /szerk./: Strukturalizmus, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1972
- Kovács Ferenc: Nyelvi struktúrák, nyelvi törvények, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973
- Gerhard Nickel: Reader zur kontrastiven Linguistik, Athenäum, Frankfurt/M. 1972
- A Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatóinak magyar nyelvkönyve, I-V. kötet, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971
- Suara-Bokor-Horváth: Orosz társalgási és külkereskedelmi nyelvkönyv, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973
- Pető Gábor Pál /szerk./: Tudományos breviárium, Gondolat, Budapest, 1971
- Pintér László: Jogi ismeretek, I. rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973

Népszabadság, XXXI. évfolyam, Budapest, 1973

Béres János: Beszéljünk oroszul, Kézirat, Budapest, 1973

Béres-Somos: Szöveggyűjtemény, Nemzetközi Előkészítő Intézet,
Budapest, 1973

Béres János: Fordítástechnikai gyakorlatok, Csehszlovák Kultúra,
Budapest, 1974

Béres János: Magyar beszédgyakorlatok, I. és II. rész, Nemzet-
közi Előkészítő Intézet, Budapest, 1973-74

Látóhatár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973 augusztus

Pongrácz Ferenc: Fojtós matéria - Légeny - Nitrogén

Az elemek vagy vegyületek neveit böngészve felváltva találkozzunk magyar, latin, görög illetve egyéb eredetű szavakkal.

A XVIII. század a természettudományok rendszerezéseinek kora. Bár Linné növény-állat rendszere /1733./ 134 évvel megelőzte Mendelejev periódusos táblázatát, nyilvánvaló volt, hogy mindkettőjüknek nemzetközi, többnyire latin neveket kellett használni.

Ez természetes is volt, hiszen a tudományt évszázadokon keresztül latin nyelven írták. Az alkémia korának lezárásával és a tudományos kémia megalapításával egyidejűleg egyre több országban próbálták a nemzeti nyelvet alkalmazni. Ilyen uttörő szerepre vállalkozott Boyle Angliában, Lavoisier Franciaországban. Magyarországon ez a folyamat később kezdődött. A soknemzetiségű Kárpát medencében a latin amolyan "össznépi" nyelv volt, melyet minden írástudó megértett.

Az arany, ezüst, réz, vas, szén, kén elnevezések azonban sokkal régebbi eredetűek. Igaz, hogy ezeket az elemeket sok évszázada ismeri az emberiség, és a legtöbb nyelv megfelelő szavakat alkotott rájuk.

Sok elemet ma is saját nyelvükön neveznek a németek, oroszok, csehek, vietnamiak, stb.

A németek ma is Wasserstoff-nak nevezik a hidrogént, melyet nyelvújítóink előbb vizi-matériának, majd könenynek magyarosítottak.

Igy lett a XIX. század elején a Sauerstoff-ból savanyusági matéria, később éleny /ma oxigén/, és a címben jelzett fojtós matériából - légeny /nitrogén/.

A németről való egyszerű fordítás és a szisztematikusan magyarosított nevek között kb. 50 év telt el. Különösen a szabadságharcot közvetlen megelőző és követő évekből találunk sok új elnevezést. A fémek például az "ösmagyar" arany /első adat 1267/

mintájára -any végződést nyertek. Így keletkezett a szikany /Na/ a sziksból, a higany, melyet azelőtt kénesőnek neveztek. Érdekes módon ennek semmi köze sincs sem a kénhez sem az esőhöz, hanem a könösü török eredetű szóból származik. Az amfoter arzént 1849-ben férjnynek nevezték el. /Nomen est omen, a tiszazugi arzén asszonyok mintha tudták volna./

Ugyanakkor a nem fémek ó-ő végződést kaptak. Ezért nevezték jó pár esztendőn keresztül pl. a hidrogént = víző-nek, a klórt = zöldlő-nek, a brómot = búzlő-nek. Ezek már nem erőltetett magyarosítások voltak, hanem az elemek tulajdonságaira utaltak, illetve görög nevük fordításából keletkeztek.

Nemcsak elemeket, hanem kémiai fogalmakat és vegyületeket is magyar nyelvre próbáltak átültetni. A sav szót 1800-ban Nyulas használja először, a sav fogalmát "rágó savanyú spiritus" összetétellel illették eladdig. Az affinitás fogalmára találóan a "kémiai atyafiság"-ot találták ki.

Nézzük meg, hogy a következő fontos vegyületeket hogyan keresztelték el a múlt században:

- HCl /sósav/ - muria - sósavany
- HNO₃ /salétromsav/ - salitrom viz - légsav - salétrom savany
- H₂SO₄ /kénsav/ galitzkő - savanyú tsipőse - üvegecske - kén-savany
- H₃PO₄ /foszforsav/ égő föld savanyúsága - világítósavany

Az atropin nevű alkaloidát, mivel a nadragulyában fordul elő, nadragulyadéknak nevezték el. Itt a -dék utalt a vegyület jellegére.

A kémia rohamos fejlődésével azonban kevés kivétellel eltűntek a nyelvújítás korának ezek a szüleményei, és csak történeti érdekességük van. A 4-5 századdal ezelőtt keletkezett szavaink: vas, réz, arany, ezüst, ólom, ón megmaradtak mai nyelvünkben is.

Az elemek ma használt nemzetközi neveinek eredetére is érdemes egy pillantást vetni.

A teljesség igénye nélkül felsorakoztatunk elemeket és néhány vegyületet.

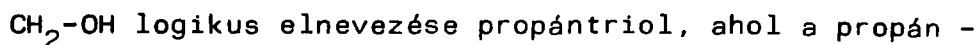
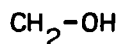
Miként a fenti példákból látható, az elemek ma használatos elnevezéseinek nincs szigorú szabálya. Egy részük "örökölte" azt a nevet, mely az évszázadok során kialakult - s ez többnyire az elem valamilyen tulajdonságát jelölte -, más részük az utolsó 1-200 esztendőben felfedezőjétől vagy felfedezőitől kapott nevet. Ez utóbbiaknál is vagy egy jellemző tulajdonság /Klór/ vagy a természettudomány egy híressége /Einsteinium/ vagy a felfedezés helye /Kalifornium/ vagy egy égitest /Uranium/, esetleg egy mondabeli isten /Trium/ volt az elnevezés indítéka.

Mivel Berzelius javaslatára /1811/ az elemeket nemzetközi nevük egy vagy két betűjével, a vegyjellel jelölik, világszerte nem okoz az sem nehézséget, ha az illető elemet egyes országokban másképpen hívják. Ha mi használjuk vagy látjuk a K vegyjelet, azt káliumnak nevezzük, ha angol vagy francia nyelvterületen látják, potassiumnak fogják nevezni, de mindenki ugyanazt az elemet érti alatta. Egyébként mi és a legtöbb ország az arab al-qali = fahamu, az angolok a potash = hamuzsir szóból képezték ennek az elemnek a nevét. Hogy az egész világon ugyanazt értsék egy kémiai elnevezés alatt, mindenütt érvényes nemzetközi szabályokat kellett kidolgozni. Ez a feladata a Tiszta és Alkalmazott Kémia Nemzetközi Uniója /International Union of Pure and Applied Chemistry/, röviden IUPAC munkabizottságainak, melyek 1957-ben kiadták a szervetlen vegyületek elnevezési szabályait. 1965-ben megjelent az óriási munkát igénylő szerves vegyületek /számuk 2-3 millió körül van/ elnevezését szabályzó, csak a vegyületek bizonyos csoportjait feldolgozó és arra érvényes szabálygyűjtemény. Az összes szerves vegyületre vonatkozó, szinte kötelező javaslatok az évek során jelennek meg.

Az új elnevezés legfontosabb kritériuma: legyen viszonylag egyszerű, és a névből egyértelműen lehessen következtetni az összetételre

Természetesen, mint minden újnak a bevezetése, ez sem lesz könnyű dolog, és nem megy máról holnapra. Szerencsére a szabályzat rugalmas és a régóta ismert, általánosan elterjedt "szabálytalan" un. triviális elnevezések /melyek bizonyos tulajdonságokra utaltak, vagy fantázia-nevek/ használatát az IUPAC és vele egyetértésben a magyar szabályzat továbbra is engedélyezi, de felhívja a figyelmet új triviális nevek bevezetésének mellőzésére. Például az ózon /O₃/ - mely az oxigén allotropja - új racionális

elnevezése trioxagén. A glicerin:

logikus elnevezése propántriol, ahol a propán - szintén triviális név - a három szénatomra és a hozzájuk kapcsolódó hidrogénekre, a triol a három alkoholos -OH-ra utal - továbbra is a régi közismert nevén használható, mint az előbb említett ózon.

A tanulóifjúságnak azonban az új neveket is meg kell tanulnia, hiszen ezek szisztematikusan beleilleszkednek az új rendszerbe, nem beszélve arról, hogy logikus felépítésüknél fogva könnyebben jegyezhetőek meg, és hallás után szinte vizuálissá válnak.

Különösen a szerves vegyületek nagy száma követeli meg, hogy az elnevezés egyértelműen és szisztematikusan ábrázolja a vegyületek szerkezeti jellegzetességeit /láncosság, gyűrűs vegyületek tagszáma, telítettség, stb/.

Nézzünk egy példát! Ha halljuk, vagy látjuk azt a nevet, hogy hexén, mindjárt tudjuk, hogy egy hat szénatomot /hexa=6 gör./ és egy kettős kötést tartalmazó nyíltláncú szénhidrogénről van szó. Ti. az -én végződés az ún. alkének jellemzője /régii triviális nevük: olefinek/, melyekben egy kettős kötés van, s mivel a hexén szóban nincs utalás a gyűrűs szerkezetre, nyilvánvaló, hogy csak nyíltszénláncú lehet.

Itt jegyezzük meg, hogy magának a kémia szónak az eredete sem tisztázott.

Béres János - Mészáros István:

SZÖVETKEZETI ALAPISMERETEK

a Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatói részére

Már négy esztendeje annak, hogy az Országos Szövetkezeti Tanács irányításával a Nemzetközi Előkészítő Intézet közgazdasági és agrár szakirányú hallgatói részére tapasztalatcserés kirándulásokkal egybekötött szövetkezeti alapismereti szemináriumot tartunk.

Az előadásokat, a helyszíni szemléket és a kirándulásokat fakultatív jelleggel rendszerint a tanév 9 hétig tartó harmadik szakaszában iktattuk be. A látogatottság változó volt, 34 és 8 fő között mozgott. Az 1970-71. tanévben átlagosan 16, az 1971-72. tanévben 19, az 1972-73. tanévben 16, az 1973-74. tanévben pedig 15 hallgató vett részt a foglalkozásokon.

A szeminárium heti egy elméleti és egy gyakorlati órából állt. Az elméleti órán az illetékes terület szakelőadójának beszámolója hangzott el, majd utána konzultáció keretében az előadó és a szemináriumvezető válaszoltak a feltett kérdésekre, és kiegészítették a tananyagot. Hasonló módszer érvényesült a hallgatóknál helyszíni szemlék és tapasztalatcserés kirándulások alkalmával is. Az utóbbiak - érthetően - nagyobb látogatottságnak örvendtek.

A szemináriumot afrikai, ázsiai, latin-amerikai és európai hall-

gatók látogatták. A legnagyobb érdeklődést a közgazdasági szakirányú hallgatók tanúsították. Az 1972-73. tanévben meghirdetett pályázatra az Országos Szövetkezeti Tanács négy hallgatót összesen 1600 forint díjazásban részesített. Az elmúlt tanévben a kiírt pályázatra - az évvizsgákkal kapcsolatos felkészülési elfoglaltságra való hivatkozással - nem érkezett be pályamű.

Az 1973-74. tanévben a szeminárium tananyaga - hasonlóan az előző évekéhez - az alábbi témakörökből állt:

- Bevezetés a szövetkezeti alapismeretekbe
- A szövetkezeti törvény
- A szövetkezetek a Magyar Népköztársaságban
- Mezőgazdasági szövetkezetek
- Ipari szövetkezetek
- Fogyasztási szövetkezeti kereskedelem
- Takarékszövetkezetek
- Lakásszövetkezetek

A szeminárium előadóinak törzskarát az egyes intézményeknél felelős beosztásban dolgozó alábbi oktatók alkották:

- Dr. Béres János (NEI)
- Dr. Göndör György (OKISZ)
- Dr. Horváth József (SZÖVOSZ)
- Mészáros István (SZÖVOSZ)
- Radnóti Huba (TOT)
- Dr. Szényi Gáborné (SZÖVOSZ)
- Dr. Villányi László (SZÖVOSZ)

Az előadások elhangzása után, a konzultációkon a hallgatók érdeklődése főképpen az alábbiakra irányult:

- A szövetkezetek és az állam kapcsolata
- A termelőszövetkezeti fejlődés folyamata
- A háztáji gazdaság szerepe és feltételei
- A szövetkezeti dolgozók élet- és munkakörülményeinek, valamint anyagi érdekeltségeinek feltételei
- Az önálló vállalatszerű gazdálkodás feltételei az egyes ágazatokban
- A nyereség felhasználása

A hallgatók az előadásokon kívül egyéni tanulás és tájékoztatás céljából szakirodalmi anyagot is kaptak, többek közt a "Szövetkezeti törvény" című kötetet, a "Szövetkezeti ismeretek" jegyzetet és az egyes szövetkezeti ágazatok lapjainak néhány példányát.

A szeminárium hallgatói egy budapesti, több szövetkezeti ágazat létesítményeit bemutató, és egy vidéki, ugyancsak több ágazatra kiterjedő tapasztalatcserés kiránduláson vettek részt. A meglátogatott szövetkezeti szervek vezetői által megtartott tájékoztatók értékes kiegészítést jelentettek az elhangzott szemináriumi előadásokhoz. A kirándulások igen kedvező, baráti légkörben zajlottak le. A hallgatók nagy érdeklődést tanúsítottak a látottak iránt. Szerencsés volt a meglátogatott szövetkezetek kiválasztása is, így a résztvevők a dinamikus szövetkezeti fejlődés számos fontos elemét és jelenségét ismerték meg.

A szeminárium alapjában véve elérte kitűzött célját. A hallgatók

ízeltőt kaptak a rendszeres előadások hallgatásából, hozzászóltak a jegyzeteléshez, növelték politikai és gazdasági ismereteiket, és nem utolsósorban bővült nyelvi készségük is. Betekintést nyertek a magyarországi gazdasági és társadalmi élet egyik jelentős szektorába. Különösen a fejlődő országokból érkezett hallgatóknál volt tapasztalható a szövetkezeti élet iránti nagy érdeklődés. Mindezekről a zárókonzultáción beszámoltak, amit a hallgatók indexei tanúsítanak.

A szemináriumi munka a Szövetkezeti Kutató Intézet részéről Dölle Attiláné, az OSZT részéről Mészáros István, és a NEI részéről Béres János irányításával folyt.

Az eddig nyert tapasztalatok alapján ebben a tanévben a szövetkezeti alapismeretek módosított előadássorozatával és a helyszíni tapasztalatcseréknek rövid előadásokkal történő kiegészítésével új szakaszt szeretnénk nyitni, hogy célkitűzéseink és elérendő eredményeink az eddigieknél is jobbak legyenek.

VITA

Vizsgáztatás, számonkérés

A diákok tudásszintjének az értékeléséről folytatott vitákon valamint a Fórumon elhangzott megjegyzések, javaslatok és egyéb oktatási problémák.

Az intézeti tanterv, tananyag és a megfelelő követelményrendszer kidolgozása elodázhatatlan feladat, s csak ennek megoldása ad lehetőséget a vizsgarendszer alapos reformjára.

Az első szakaszt záró /félévi/ vizsgával kapcsolatban az a kérdés, hogy szelektáló jellegű legyen-e. Az a vélemény alakult ki, hogy erre ebben az időszakban még nincs objektív lehetőség. A vizsga természetesen írásbeli és szóbeli részből állna, formája pedig kollokvium jellegű lehetne. Az írásbeli feladatoknál hasznos lehetne, ha több részfeladattal objektíve mérhető készségeket értékelnénk. A kompetencia ezen a szinten természetesen gyengébb, mérésére ilyesfajta feladattípusok szolgálhatnának: egy tizmondatos szövegre írjon a hallgató 3-5 kérdést, vagy a fogalmazás 4-5 főkérdés kibontott feleleteiből álljon, s a téma szubjektív jellegű legyen. A kompetencia-jellegű feladatok méréséhez szükséges lenne bizonyos irányelvek megállapítása. Az objektivitást segítené, ha A és B csoport-feladatokat adnánk.

Egységes igény az, hogy az egyes feladatok pontértéke arányaiban reálisabban fejezze ki a tudásszintet. /Gondoljunk itt a tollbamondás értékelésére!/
/B tétel/ a társalgási órákon előre fel lehetne dolgozni.

A szóbeli vizsgára a magyartanár által összeállított témákat /B tétel/ a társalgási órákon előre fel lehetne dolgozni.

A második, szakaszközi vizsgára a viták tanulsága szerint szükség van. Tollbamondásra már nincs igény, de arra igen, hogy az írásbeli feladattípusainak aránya a komplexebb jellegűek felé tolódjon.

Vita folyt a köznyelvi vagy szakmai típusú feladatokról. egyes vélemények szerint a köznyelvi, nem szaknyelvi jellegű témák bonyolultabb kifejezési formáit igényeljük, mások szerint az

objektív, leíró típusú nyelvi formát kell megkövetelnünk. Alkalmasság lehet ennek mérésére reprodukciós szöveg kulcsszavak vagy kérdések alapján történő újrafogalmazása.

A II. ciklusban tanított nyelvi anyag részfeladataiban a nyelvtani igény mellett a szaknyelvi szerkezetek és lexika mérésére is sort kerithetnénk.

A vélemények egy részében az 5-ös osztályzási rendszer mutatkozik a legalkalmasabbnak, de a minimális szintet a "közepes" érdemjegy jelezné.

Záróvizsgán a magyar nyelvtudás szintje szelektáló jellegű legyen.

Az írásbelin a kompetencia mérése álljon előtérben. A fogalmazás szakjellegű témáról leíró jellegű legyen. Nem ajánlatos fogalmazást és reprodukciós feladatot egyszerre feladni. A reprodukciós feladatoknál természetesen a lényegyet kell megfogalmazniuk a hallgatóknak.

A szóbeli anyagát a szaktanárokkal konzultálva készítsük elő. Az ismeretlen szaknyelvi szöveg elolvasása és ellenőrző kérdésekkel történő visszakérdezése csak szakmailag is hibátlan textusokkal történhet.

A vitákon felmerült a diákok közti differenciálás problémája, ill. a korábbi szelektálás. A sikertelen záróvizsga után alaposan meg kell fontolni, hogy ki folytathatja tanulmányait a második félévben is nálunk. Ne juthasson tovább az a diák, akiről tanárai egybehangzóan kijelentik, hogy alkalmatlan felsőfokú tanulmányokra. Több esetben ez a véleménye az illető ország követtségének is. Ezért meg kell szigorítani a másodév engedélyezését.

A gyengébb képességű hallgatók számára nem járható út az, hogy mintegy 10 hétig tanulják a magyar nyelvet /nem kielégítő eredménnyel/, majd ingatag alapjukra épülne a szaktárgyi anyag..., de nem épülhet. Eredménytelen záróvizsgájuk után kezdődik az egész előről. Míg lassított tempóban esetleg el tudnánk jutni megfelelő szintre a magyar nyelvben ill. a szaktárgyakban.

A záróvizsga bizottságának határozata legyen végleges. A szakátszövi valamint az I. ciklust záró vizsgának bizonyos szankcióval kell járnia.

A számonkérés ill. a követelményrendszer kidolgozása mellett állandóan szem előtt kell lennie a legfontosabb kérdésnek, az oktatómunka fejlesztésének. Az egyre tökéletesedő módszerek, a gépi és egyéb segédeszközök, a hallgatók egyéni tanulása /annak elősegítése/ játszanak szerepet a kívánt eredmény elérésében.

Csak ismert feladattípust állíthatunk a diákok elé számonkérés alkalmával. /Nem volt szerencsés például a magnóról való tollbamondás iratása, mivel a csoportok nagy része előtt idegen volt ez a feladattípus. Egyébként is meggondolandó, hogy két hónapi tanulás után lehetséges-e és szükséges-e olyan feladatot megoldatnunk, aminővel a későbbiekben sem találkozik a hallgató./

A számonkérés és a vizsgáztatás problémája igen sok objektív tényezőt vet fel.

Az I. ciklus 240 magyarórája alatt mind a tanároknak, mind a diákoknak lehetetlen feladatot kellene megoldaniuk: nagyobb óraszámra szabott "anyagot", vagyis "a magyar nyelvet" elsajátítaniuk úgy, hogy a továbbiakban a szaktárgyi órákon boldogulni tudjanak. Kevesebb heti óraszámval, az I. ciklus elhúzásával és későbbi vizsgával jobban meg lehetne közelíteni az I. ciklusban kitűzött célt. Az I. ciklus menetére, de a II. ciklusra is Kovácsi Mária részletes javaslatot dolgozott ki, melyet a vezetőség elé terjesztett.

A II. ciklusban a nyelvtanítás feltételei romlanak. A kabinetbeosztás miatt például 2 vagy 4 magyaróra követi egymást, az elosztás tehát nem egészséges. Az I. ciklus végén a diákok többnyire befejezettnek érzik a magyar nyelv tanulását. A szakaszközi vizsga kérdése ezért is felmerül, eredménytelen vizsga esetében /már az I. ciklus végén is/ a pótvizsga lehetőségéről kellene tárgyalnunk.

A kísérleti csoportok részeredményei is azt mutatják, hogy jobb az elnyújtott oktatás. A későbbre időzített cikluszáró nyelvi vizsgát pedig az előbb említett pszichikai tényező is indokolja, nemcsak az, hogy a magyar tanulására mindvégig, az egyetemen is szükségük van a diákoknak. Nem lehet lezárni és elválasztani a nyelvi és szakmai oktatást. A hallgatók gyengébb szaktárgyi eredményeit elsősorban a megfelelő előképzettség és szellemi képesség hiánya okozza. Kérdés, hogy összehangolt-e a szaktárgyi és magyar nyelvi anyag - legalább a készülő tankönyvek esetében?

A magyar nyelvi oktatás elméletben megoldhatatlan feladatai sok kísérletre, "rögtönzésre", átmeneti megoldásra kényszerítik a nyelvtanárokat. Munkánkban a magunk erejére támaszkodhatunk elsősorban, ezért erősen oda kell figyelniük egymás kezdeményezéseire, eredményeire. A szaktárgyi oktatók számára kedvezőbb helyzetet jelent az, hogy szakjuk szerint kisebb csoportokban tudnak együtt dolgozni, közös problémákat megoldani. A tanulócsoporthaladását elősegítené az is, hogy az év kezdetétől a magyartanárral együtt működne legalább egy szakos kolléga, aki aztán továbbra is a csoportban maradna.

Tanszékek létesítése létrehozna munkacsoportokat a nyelvtanárokon belül is. A főiskola felé való másik lépés lenne a helyettesítések megszüntetése, mivel azok szükségtelennek bizonyultak. Természetesen ezek csak részkérdések!

A magyartanár munkáját az I. ciklusban főleg - igen megnehezítik a csoportvezetői teendők, melyek elvégzéséhez eddig nem kaptunk megfelelő segítséget, s bizonyos fokig növekedtek is a terhek.

Már korábban említettük a differenciálás kérdését. Ez nemcsak a különböző eredményt produkáló diákokra vonatkozik, hanem a hallgatók különböző szakjaira is /például orvos-gyógyszerész/ stb. A differenciálás és az egységesítés között nincs ellentmondás, bár az olyasfajta egységesítés, mely adott időpontban azonos feladatok elvégzését kéri számon a tanulócsoporthoz, helytelen.

Ennek a buktatói jelentkeztek az 1974/75-ös tanév I. ciklusa során is, amikor mind a diákok, mind a tanárok elé ujszerű feladatok kerültek. Úgy tünt, mintha a tanárokkal kísérleteznének. Az oktatási feladatokat, terveket a tanároknak ismerni kell. A vizsgarendet az adott tanév elején állapítsuk meg, s az előre megszabott meneten lehetőség szerint ne módosítsunk!

Továbbra is probléma az óradók helyzete a magyar nyelvi oktatásban. El kell dönteni, hogy minimális vagy maximális programot ill. szintet tartunk-e szem előtt az oktatásban és a tudásszint mérésénél.

Nagy Ilona: Ajánlott bibliográfia a számonkéréshez - külföldi szerzőktől /Országos Pedagógiai Könyvtár/.

- 1 Az Anderson-Fisk főisk. kémia "E" teszt, W.N. Durost. New York 1966.
D- 21 292
D- 21 293
- 2/ Babeck, H.J.: Az ismeretek ésszerű ellenőrzésével segítsük az intenzív tanulást /Pädagogik, 1961. No.9. 798-807.p./
A szóbeli ellenőrzési módszerek formáinak elemzése. D-15 317.
- 3/ Bankevics, L.W.: A tesztek rendszere az amerikai nyelvoktatási módszerben /Inosztrannüe Jazüki u Skole, 1965. No. 6. 57-60.p./
A cikk röviden ismerteti az Amerikában alkalmazott tesztek különböző válfajait: 1. képességi, 2. ált. jártassági, 3. eredményességi. Ez utóbbiakkal rendszerint egy-egy anyagrész elvégzése után végeznek ellenőrzést. A teszt eredménye akkor objektív, ha csak egy jártasságot vagy készséget vizsgál. A cikk konkrét példával illusztrálja a mondottakat. D-18 031
- 4/ Barth, L: A tanulók teljesítményinek értékelése a teljesítmény fokozását szolgálja! /Zeitschrift für den Erdkundeunterricht, 1962 No. 1. 22-31.p./
D-15 526
- 5/ Bartoncelj: A tanulmányi eredmény vizsgálata, Ljubljana, 1963.
D-17 577
- 6/ Cox, R: Az objektív vizsgáztatás értéke = Nature, 1972. jun. 30. 489-492.p.
Az objektív vizsgáztatás eszköze a tesztekkel történő ismeretellenőrzés. Tesztek szerkesztése, az objektív vizsgáztatás típusai, ezek előnyei és hátrányai. D-21 287
- 7/ Cox, R: A vizsgák és a felsőoktatás: az idevonatkozó irodalom áttekintése = Universities Quarterley. 1967 No.3. 292-340.p.
Bibliográfia D-20 616
- 8/ Ebel, R.L.: Több választásos tesztek szerkesztése /How to Write Multiple - Choice Test Items/ = Measuring Educational Achievement. Englavood Cliffs N.J. 1965.
A lefordított 6.fejezet: a többválasztásos ismeretellenőrző tesztek szerkesztési és alkalmazási alapelvei, funkciói, gyakorlati példák. D-19 602

- 9/ Fpicke R.: A teszt megbízhatóságának kritériumai tanítási célokra irányuló teszteknel /Testgütekriterien bei lehrzielorientierten Tests/ = Zeitschrift für Erziehungswissenschaftliche Forschung, 1972. No 3. 150-175.

A tanítási célhoz igazodó teszt jellemzői /objektivitás, megbízhatóság, validitás, megkülönböztető jelleg/. Kidolgozásának feltételei: a tanítási cél kvantifikálása, a tanítási cél elérését kifejező modell kimunkálása.

Alkalmazandó matematikai mérési módszerek.

D- 30 768

- 10/ Gubanov, I. - Davidov, A: Az ismeretek számonkérésének módszerei /Narodnoe Obrazovanie, 1955. No 7. 67-71.p./ D-10 465

- 11/ Gutgesell, R A: A teljesítmény elemzése a tanulási folyamat irányításának alapja /Pädagogik, 1967. No. 5. 450-461.p./

- 12/ Günther, K: A tanulók teljesítményének objektív értékeléséért. /Fremdsprachenunterricht, 1964 No.3 122-128.p./ D-17 060

- 13/ Hellmich, H: A hibákra vagy a pozitívumokra épüljön az értékelés? /Fremdsprachenunterricht, 1964 No. 12. 592-596.p./

Ha a nyelvtudás felé vezető eszközök /nyelvtan, helyesírás, stb./ elsajátítását ellenőrizzük, akkor az értékelés az eddigi gyakorlatnak megfelelően alapulhat a hibák számán, de ha a nyelvtanulás célját képező készségek fokát kívánjuk ellenőrizni, nem indulhatunk ki a megértést esetleg nem is zavaró nyelvtani hibákból, hanem a megnyilvánulás pozitívumait kell szem előtt tartanunk.

D-17 416

- 14/ Himmelweit, H.T: A vizsgáztatási módszerek ésszerűsége = Universitäts Quartel, 1967. No.3. 359-372.p. D-20 735

- 15/ Hotyat, F: Az értékelés az oktatásban. Unesco, Hamburg, 1958.

A tanulmány foglalkozik az értékelés általános elvi kérdéseivel, az egyes értékelési módszerekkel /osztályzatok, tesztek, megfigyelés, kérdőívek, stb./

D-144 427

- 16/ Ingenkamp, K: Megjegyzések az értékelés és osztályozás problémájához = Die deutsche Schule, 1970. No.7-8. 438-456.p.

Áttekintés a megbízható és prognasztikus jellegű értékelés problematikájával foglalkozó kutatásokról. A teljesítménymérés kísérleti módszerei és fejlődési tendenciái.

D-19 885

- 17/ International Study of Achievements in Mathematics. A Comparison of Countries /Nemzetközi matematikai teljesítménymérés 12 országban/ 1967.
A fordítás a II sz. Függelékben közölt IEA kérdéseket tartalmazza /13-18 éves tanulók/ megoldások nélkül. D-19 596
- 18/ Josef, D.: A hagyományos és a gépi tesztvizsgálat összehasonlítása = Vysoká Skola, 1967. No.2. 67-72. p.
A brnói Műszaki Egyetem első évfolymán angol nyelvből végzett tesztvizsgálatok összehasonlítása 476 teszt alapján történt. A szerző leírja a vizsgálat és az összehasonlítás módszereit, valamint eredményeit.
- 19/ Krasznjanszkaja, K.A.: A tanulók matematikai ismereteit vizsgáló tesztek alkalmazásának tapasztalatai.
/Szovjetszkaja Pedagogika, 1965. No.12. 46-52.p./ D-18 174.
- 20/ Lamke, T.A. - Nelson, M.J.: Henmon - Nelson féle mentális módosított tesztvizsgálat. Boston, 1957. Houghton Mifflin Co. 37.p.
A tesztvizsgálat célja és jellege. A teszt lebonyolítására és értékelésére vonatkozó irányelvek. Mentális tesztvizsgálat célja. Tesztminták. D-30 954.
- 21/ Last, D.: Mit tudnak?
/Mathematics Teaching, 1965. No.33. 30-35.p./ D-18 104.
- 22/ Lipa, A.: Az objektív iskolai osztályzatokkal kapcsolatos vizsgálatok tapasztalatai. D-18 104
- 23/ Maciaszkiwa, J.: Az értékelés pedagógiai tevékenység = Problemy Opiekunczo Wychowawcze, 1964. No.5. 7-13.p. D-16 981
- 24/ Matthews, G.: Értékelés. D-18 780
- 25/ Mutepmilch, J.: A vizsgáztatás módszertana. 1969. D-18 780
- 26/ Nawpot, T.: A vizsgaformák korszerűsítése. 1966.
Ismerteti a tesztvizsgáztatásokkal kapcsolatos tapasztalatait. D-20 729.
- 27/ Ohl, W - Weck, H.: Az iskolai értékelési gyakorlat javítása emeli a szocialista oktatás és nevelés színvonalát.
/Deutsche Lehrzeitung, 1972. No.4. 9-10.p./
A helyes értékelés pedagógiai kritériumai és funkciói. A bizonyítvány személyiségfejlesztő feladata. D-30 350.

- 28/ Roland, D.: A tanulók elbírálásának módszertani kérdései.
Pädagogik, Beiheft. 1962. D-16 856.
- 29/ Stutz, R.E.: A mérés szerepe az oktatásban = Journal of Educational Measurement, 1971. No.3. 141-146.p.
A prognosztikus és szelekciós funkción kívül a teljesítménymérés formatív és szummatív értékelési eszköz, feltárja az oktatás hiányosságait, segíti a művelődéspolitikai döntések előkészítését. D-30 499.
- 30/ Slaktep, M.J. - Koehlep, R.A. - Hampton, S.H.: Megtanulható-e a tesztek okos kezelésének a módja programozott szövegből? = Journal of Educational Measurement 1970. No. 4. 247-254. p.
Feleletválasztásos tesztek megoldásában gyakorlott és gyakorlatlan tanulók eredményeinek összehasonlítása. Eredmény: kiegyenlíthetők a hátrányok a tesztek okos kezelésébe bevezetett programozott szövegek feldolgozásával. D-30 ool.
- 31/ Tomala J.: Tesztek a politikai gazdaságtan oktatásában = Zycie Szkoly Wyzszej, 1970. No 11. 104-108.p. D-20 961.
- 32/ Voszkercsjan, Sz.T.: A teszt módszer alkalmazása a tanulmányi előmenetel mérésénél.
Szovjetszkaja Pedagogika, 1963. No.10. 28-37.p. D-17 089.

Kiegészítés a 20. ponthoz:

Az értékelés hagyományos módszere nem elég pontos, az osztályozás kritériumai szubjektívak. Az OSzFSzK Neveléstudományi Akadémiája Matematikai tagozatában olyan tesztekkel dolgoztak ki, amelyekkel az alapismeretek - jártasságok és készségek - itt a térszemlélet szintje határozható meg.

Tapasztalatcsere

Fügedi István - Soós Károlyné:

A Herder Intézet bevezető nyelvi kurzusának oktató-
munkája.

Feladatunk kijelölésével kapcsolatban ezt az információt kaptuk, hogy a Herder Intézetben e tanévvel kezdődően új tanterv alapján új könyvekből tanítanak a bevezető nyelvi ciklusban, s 8 és 1/2 hét alatt a diákokkal 3500 szót kívánnak elsajátíttatni.

Ez az információ tévesnek bizonyult. A Herder Intézetben azt közölték velünk, hogy a szaktárgyak belépésétől a diáknak napi 60 szót kell elsajátítani /köznyelvit és szaktárgyit együttesen/ reprodukív fokon, az első szakaszban viszont 2000 /összesen/ a megtanítandó szómennyiség.

Az első ciklus 10 hétig tart, de a csoport befogadóképességétől függően lehet valamivel hosszabb is.

Az első szakaszban kimondottan köznyelvet tanítanak, de ha a szónak szaktárgyi vonatkozása is van, azt is megmagyarázzák.

A tanévet minden csoport az új tankönyvvel kezdi, kivéve a vietnami diákokat, minthogy ők már otthon - régi gyakorlat szerint - kiküldött német tanárok irányításával 6 hónapon keresztül német nyelvtanulásban vesznek részt a régi tankönyv használatával.

A diákoknak egységesen napi 5, vagyis heti 30 órájuk van délelőtt. Mind a 30 óra tantermi foglalkozás. A csoportok a tantermet nem változtatják, mégis a tanterem kabinetszerű, bár a felszerelés kevés. Minden tanteremben van egy asztalra süllyesztett magnetofon. A magnetofonhoz egy, a falon elhelyezett megafon és az asztal szélére akasztható fülhallgatók kapcsolódnak. Van még egy mágneses tábla. A szemléltető eszközöket minden reggel a megbízott diák hozza fel.

Egy-egy tanulócsoporthoz 9-10 főből áll.

A látott órák koncepciójából ítélve s a minket informáló német tanár közlése alapján feltételezem, hogy az órák típusok sze-

rint nem különülnek el élesen. Minden héten van egy ún. "stop nap", amikor nem vesznek új nyelvi anyagot, de feltevésem szerint módszereiben ez sem különbözhet a többitől. Az óravezetés egységes. Egységes az anyag feldolgozásának sorrendjében, mindeféle nyelvi anyag tartalmában, a módszerekben, a szemléltetésben, az új nyelvtant illusztráló példamondatban, sőt a példamondatot bevezető nyelvi anyagban is.

Bizonyos, minimális szabadsággal rendelkezik a tanár az óravezetésben: pl. némely anyag feldolgozása fakultatív, a tanár irányításával beszélhetnek a diákok egy-egy témáról megadott vázlat alapján, a tankönyvi kérdésekhez a tanár kiegészítő kérdéseket tehet fel a választól függően.

A szigorú egységesség 2 követelményt támaszt: 1/ nagy mennyiségű szemléltető anyagot, 2/ tökéletes szervezettséget. Mindkét követelménynek eleget tesznek.

Szemléltetőanyaguk /közlésük szerint/: magnó, nyelvtan,- szó-applikáció, képek, térképek, tárgyak, dia, később film. Az általam meglátogatott 4 órán csak mágneses táblát és magnetofont használtak. Ez utóbbit összesen 6-7 esetben.

Technikai szertárunkban 2 laboráns kezeli a szemléltetőanyagot. Ezek tudják, hogy melyik tanár hol tart az anyagban, mire van szüksége. A szertárban minden tanárnak külön szekrénye van, külön szemléltetőanyaggal. Minden reggel a tanulócsoporthól valamelyik diák kikéri a szemléltetőanyagot, és a tanár asztalára helyezi.

Az első szakasz nyelvi tankönyvét 6-10 tanár 3 éven keresztül írta. Ezek a tanárok nem tanítottak. Minthogy a könyv elkészült, ezután ők is tanítanak.

A tankönyv 50 leckéből áll. Minden egyes nap anyaga 1 lecke. Hetenként van egy stop nap, tehát így jön ki a 10 hetes szakasz. A hallgatók részére készült nyelvi anyagot vastag tankönyvbe /tankönyvekbe ?/ fűzték, a tanár által használt anyagot 50 füzet tartalmazza. Egy füzet - egy lecke. Ezek a füzetek tartalmazzák mindazt, amit a diákok könyve, a nem kötelezően előírt anyagot, megnevezik a szemléltetőanyagot konkrétan /az alkalmazandó helyen /, az írásbeli és szóbeli házi feladatokat. Az ilyen füzet egyúttal a módszertani utasítás és az óravázlat funkcióját is betölti. Egy-egy leckén belül egy-egy óra zárt egységet képez. A füzet külön-külön, óránként meg is nevezi az óra célját. Az is lehetséges azon-

A vizsga érdekessége volt, hogy feltűnően érvényesültek a politikai szempontok. Az egyik vizsgázó ilyen kérdéseket kapott:

Vannak az ön hazájában poliklinikák?

Vannak vidéken is?

Kell a betegeknek a kezelésért fizetni?

Privátok, államiak a poliklinikák?

Egy másik hallgató kérdései között szerepeltek a következők:

Vannak kis gazdaságok az ön hazájában?

Gyártanak-e gépeket?

Tudnak-e a parasztok gépeket venni?

Mennyi egy munkás fizetése?

Milyen szervezetek vannak?

A vizsgán a hallgatók könnyedén válaszoltak a kérdésekre, de láttunk gyenge szereplést is.

Az első ciklus írásbeli vizsgája 5-6 csoport összevonásával, egy teremben több tanár felügyelete mellett történik. A feladatok a következők:

1. Tollbamondás

2. 30 perces előadás. Az előadás megkezdése előtt a tartalmára vonatkozó kérdések hangzanak el. Az előadást jegyzetelni kell, s a megadott kérdések alapján tagolni. A megoldást 3 szempontból külön-külön értékelik: a/ a jegyzetelt anyag szerint, b/ a szerkezet, a tartalmi tagolás szerint, c/ nyelvtanilag.

3. Két, tartalmilag különálló, egyenként mintegy 100 szavas szöveget olvasnak fel. Az első szöveg felolvasása után, majd a második szöveg felolvasása után a szöveg valamelyik tartalmi mozzanatára kérdést tesznek fel. Erre a kérdésre kell válaszolni. Például a kérdés: Mennyi ideig tanult Robert Koch az egyetemen? A válasz csak egyetlen mondat.

4. Nyelvtani dolgozat, amely minden jelentős nyelvtani anyagot tartalmaz.

5. A hallgatók kapnak egy-egy levelet. A levélben kérdések vannak, s válaszolni kell ezekre a kérdésekre kerekén 27 pontban. Van 2 kérdés, melyre minimálisan 3 választ kell adni.

A feladattípusok /beleértve a szóbeli vizsgafeladatot is/ a hallás utáni, az olvasás alapján való értés s a beszédképesség szintjének mérését szolgálja. Az írásbeli feladatokat, részfeladatokat pontokkal értékelik.

A teljesítmény és az osztályzat viszonya a következő:

Teljesítmény	Osztályzat
100-95 %	1 /a legjobb érdemjegy/
94-80 %	2
79-60 %	3
59-36 %	4

A nyelvvizsga eredményeként két osztályzatot kapnak a hallgatók, az írásbeli és szóbeli vizsga eredményeit nem vonják össze.

Az év végi vizsga feladatai:

- 1/ Normális beszédtempóban 50-60 percen keresztül felolvasnak egy szöveget. Azután feltesznek 3-4 kérdést és ezeket meg kell válaszolni.
- 2/ A hallgató 1000 szavas szöveget kap. Ehhez jegyzetet csinál, majd szóbeli kérdésekre válaszol.
- 3/ A hallgatónak valamilyen szaktárgyi jegyzőkönyvet kell készíteni
- 4/ A hallgatónak 3 kérdésben állást kell foglalnia /Pl.: az oktatás a Herder Inézetben; az NDK ipara/.

Ettől az évtől kezdve megváltozik az év végi nyelvvizsga. A nyelvvizsga a szaktárgyi vizsgák része lesz, vagyis azt állapítják meg, hogy hogyan érti és használja a diák a német nyelvet a szaktárgyi vizsgákon. Ezenkívül lesz még egy elővizsga, amely az első ciklus szóbeli vizsgájához hasonló beszélgetés lesz.

Felolvasták nekünk az intézet egyik dokumentumában rögzített, az egyes érdemjegyekre vonatkozó követelményeket is. Az egyes pontok a különböző készségek különböző szinten való elsajátításának és az érdemjegyeknek a viszonyát írták körül. A megfogalmazás az általánosság szintjén mozog.

Szervezési kérdések, ciklusbeosztások

Az intézet rektora azt az információt adta, hogy a tanév elején a csoportok kialakításával nincsenek szervezési problémák, mert: 1/ Az új hallgatókra vonatkozó adatokat /beleértve a tanulmányi eredményeikre vonatkozóakat is/ már a tanévkezdet előtt fél évvel megkapják. Az európaiaknak és a vietnamiaknak a bizonyítványmásolatait megkapják. Az európaiak és a vietnamiak bizonyítványainak eredményét valóságos tudásuk dokumentálásaként fogadják el. A

fejlődő országokból érkező diákokkal egy bizottság beszélgetést folytat középiskolai tanulmányaikról. Ez a beszélgetés egyuttal vizsga is. Ennek alapján osztják be a hallgatót egy vagy kétéves csoportba. A kétéves képzésre külön tervük van./

2/ A hallgatók 99 %-a okt. 31-ig megérkezik /jelenleg 550 hallgatójuk van/.

3/ A csoportokat a hallgatók érkezési ideje alapján állítják össze, nemzetiségtől és szakiránytól függetlenül /kivételt csak a vietnámiak képeznek/.

Négy hét után felbecsülik, hogy hogyan fejlődik a csoport. Azokat, akik a tempót nem bírták, egy később induló csoportba teszik át.

A 10 hetes, bevezető nyelvi ciklus vizsgája után újjászervezik a csoportokat, szakirányok szerint. Azok is, akiknek a vizsgája nem sikerült, mennek tovább az új csoportjukkal, de 4 hét múlva meg kell ismételniük a vizsgát. Ismételten sikertelen vizsga esetén visszahelyezik egy később induló csoportba. Vizsgakötelezettségük továbbra is fennáll, később másodszor is meg kell ismételni a vizsgát. Ha a hallgató vizsgája akkor sem sikerül, kétéves csoportba kerül. /Esetleg eltávolítható az intézetből./

A 10 hetes ciklus után egy 2 hetes átmeneti szakasz következik. Ekkor még csak nyelvet tanulnak. E szakasz célja, hogy előkészítsék a hallgatókat a szakoktatásra. Megfelelő szaknyelvi szerkezetekkel, definíciókkal ismerkednek, szövegeket olvasnak és hallgatnak is, hogy hozzászokjanak a hallás utáni megértéshez. Ezenkívül a köznyelv tanulása is folytatódik, most már a régi tankönyvből a 30. leckével kezdődően. A régi könyvet az év végéig használják.

A 2 hetes átmeneti szakasz után következik a 14 hetes II. ciklus, majd az utolsó, 6 hétig tartó III. ciklus. A II. ciklusban lépnek be a szaktárgyak. /Mielőtt a szaktárgyi oktatást elkezdenék, szaktárgyi felmérő dolgozatokat íratnak, s akiknek a dolgozata nem megfelelő, azokkal ismét bővítik a kétéves kurzusra utaltak számát. Nem megfelelő pl. a matematika dolgozat, ha a megoldás 75 % feletti arányban rossz, a fizika dolgozat pedig akkor nem megfelelő, ha a feladatok megoldása több mint 60 %-ban hibás./ A II. és a III. ciklusban elkülönülten oktatják a köznyelvet és a szaknyelvet. Mindkét ciklusban az összóraszám: 32. Ezen belül a nyelvi órák száma a II. ciklusban 8, a III-ban 4. /A feltüntetett óraszámokban nem szerepelnek a szalaggyakorlatok és az NDK-ról tartott órák./

Intézeti élet

Az alább közölt beszéd a Nigéria felszabadulásának tiszteletére rendezett ünnepségen hangzott el.

Elmondta J u n a i d u M a i n a, a Nigériai Diákok Egyesületének elnöke 1974. szeptember 28-án.

/A szerk./

Tisztelt megjelentek, kedves barátaim!

Nagy öröm számomra, hogy ilyen nagy számban gyűltetek össze, és külön szeretettel köszöntöm mindazokat, akik szívesen jöttek el ide, hogy velünk együtt méltóképpen megünnepelhessük hazánk függetlenné válásának 14. évfordulóját.

Hazánk 1960-ban szabadult fel az angol gyarmatosítás alól, és 1963-ban kiáltották ki a Nigériai Köztársaságok Szövetségét. A függetlenség kivívása után országunk számos megoldásra váró problémával állt szemben. A kezdetnél talán csak a folytatás volt nehezebb. Nigériát évszázadok óta a vallási és a törzsi ellentétek jellemezték, míg végül a sok megoldatlan probléma több évig tartó polgárháború után nyert megoldást.

1970-ben a háború után kezdődhetett meg csak országunk igazi fejlődése. A legfontosabb problémákat gazdasági téren kellett megoldanunk, hiszen a politikai függetlenség nem párosul gazdasági önállósággal. Pillanatnyilag a legfontosabb feladat a gazdasági önállóság megteremtése. Országunk természeti kincsekben rendkívül gazdag. Lehetőségeink tehát nagyok, de erőnkéből még nem telik arra, hogy ezeket a lehetőségeket megfelelően használjuk ki. Ezért kérjük a világ haladó országait, hogy támogassák a hasonló helyzetben levő fejlődő országok teljes függetlenségének kiharcolását, gazdasági önállóságának megteremtését.

Ezután a kis történelmi visszapillantás után engedjétek meg, hogy egy kicsit rendhagyó módon - az eddigi ünnepségektől eltérően - a néha talán a prospektusok szárazságával ható, sokak által ismert és hallott dolgok ismertetésétől eltekintsek, hiszen a tömegkommunikációs eszközök mind szélesebb elterjedésével egyre inkább szé-

lesedik, változik az ember világról alkotott elképzelése, felfogása. Akarva-akaratlanul tudomást szerez ezekről az eseményekről. Az itt ülők többsége pedig, azt hiszem, vagy rajtunk keresztül vagy más úton-módon tisztában van ezekkel a tényekkel.

Ezek előrebocsátása után szeretnék egy kicsit személyesebb jellegű, de nem csupán a saját, hanem csaknem valamennyi Magyarországon tanuló nigériai diák szemével élményeimről, tapasztalataimról, meglátásaimról szólni néhány szót.

Ezekről a dolgokról kevesebb szó esik, és úgy érzem, hogy ez megfelelő alkalom arra, hogy mindezt elmondjam.

Hadd kezdjem előlről!

Megérkezni egy olyan országba, amelyről majdnem csak annyit tudsz, amennyit a térkép elárul! Óriási izgalom, szorongással teli várakozás az egész utazás alatt! Vajon milyen a valóságban, és mennyire különbözik attól, ahogyan elképzeltem magamban? A megérkezés perceiben és azután is nemcsak a külföldieknek kijáró szokásos tisztelet, udvariasság fogad, hanem nagyon sok barátságos, segíteni akaró ember, akikkel nem sikerül egy szót sem váltani. Így a barátokat nagyon sokáig csak az Előkészítő Intézet többi külföldről jött hallgatói, valamint a honfitársak jelentik.

Nézelődés a városban. Jó lenne megszólítani valakit, elbeszélgetni vele, de hiszen alig tudsz egy pár szót. Mintha egy olyan miliőbe csöppentél volna, melyben - e számodra megtanulhatatlannak tűnő nyelv miatt - sokszor fogod magad nagyon egyedül érezni, és idegennek érezni az embereket. Az első szavak gyors elsajátítása után igyekszel kipróbálni is azokat, de az emberek kérdő, kissé sajnálkozó arckifejezése rádöbrent arra, hogy sajnos még mindig nem tudsz semmit, és képtelen vagy magad megértetni.

Új, eddig nem tapasztalt szokások. Kissé furcsán hangzik, de nagyon sok szó volt, amelyet csak megtanultam, de nem volt rá szükség, hogy használjam is, és csak itt kerültek először elő.

Az emberek mosolygó, érdeklődő, de kicsit zavaró pillantása, és sokszor bántó, sértő megjegyzései.

Azután, mikor kezdedbe kerül egy hazai újság, fénykép, füledbe jut ismerős, kedves, rég nem hallott dallam, amely azonnal valami hallatlan nosztalgiát ébreszt az emberben, valami szorongó érzés

vesz erőt rajtad, és legszívesebben az első adandó alkalommal hazautaznál. Ez nagyon gyakori, talán mindig visszatérő élmény, amíg az ember itt tartózkodik.

Az Flókészítő Intézetben töltött egy év után, mivel ezt sikeresen végeztem, lehetővé vált, hogy egyetemista legyek. Ismét egy csomó ismeretlen arc, akiket soha nem is láttam, és akik majd öt éven keresztül évfolyamtársaim lesznek. Miután nap mint nap találkoztunk, az ismerkedés nagyon könnyen ment, főleg nekünk külföldieknek, hiszen mindenki jóleső kedvességgel érdeklődött rólunk, és szinte néhány nap alatt megismertem mindenkit. Később aztán egyre fogyott azoknak a száma, akikkel minden nap beszélgettem. Lassan kialakult egy jó pár emberből álló baráti társaság, akikkel jól érzem magam, megértjük és segítjük egymást.

A szinte nap mint nap felmerülő problémákon pedig az egyetem tanárai konzultációk szervezésével, egyéni beszélgetésekkel igyekeztek segíteni, és ösztönzést, biztatást adni.

Végül hadd szóljak néhány szót az emberi kapcsolatokról. Az emberek egyik csoportja szívesen barátkozik velünk, de sajnos ezek a kapcsolatok nem minden esetben elégítik ki a szó igazi értelmében vett barátság fogalmát. Nagyon sokszor csak a közös szórakozások és más múltó emlékek azok, amelyek e kapcsolatokat táplálják és nem mélyebb érzelmek. Valahogy sokan ösztönösen olyan gondolkodás- és szokásbeli különbséget tételeznek fel, mely lehetetlenné teszi azt, hogy egy ilyen kapcsolat elmélyüljön.

Az emberek másik csoportját azok alkotják, akik sajnos képtelenek megszabadulni előítéleteiktől, akik görcsösen ragaszkodnak elgondolásaikhoz, akiket nem lehet meggyőzni, akik képtelenek tudomásul venni, hogy a fejlődés nálunk sem állt meg, hogy nem állt meg minden a kőkorszak szintjén. És valóban ezeknek az embereknek a gondolkodását átformálni egyik napról a másikra nem lehet.

És végül, de nem utolsósorban, itt szeretném megragadni az alkalmat, hogy köszönetet mondjak mindazoknak, de elsősorban az Művelődési Minisztériumnak, a Nemzetközi Diáklklubnak és KISz-Bizottságnak, mert mindig nagy megértéssel hallgatták meg problémáinkat, és messzemenően igyekeztek segítséget nyújtani ahol lehetett. De azt hiszem ezt mi sem illusztrálja jobban, mint az, hogy nélkülkük ez a mai műsor nemigen születhetett volna meg.

KÖNYVISMERTETÉS

Tar Imréné: Dr. Müller Antal - A kvantum-mechanika filozófiai kérdései.

1974-ben a Gondolat kiadásában jelent meg ez a könyv. A témát igen jó érthetőséggel és érdekesen tárgyalja.

I.

A modern fizikai szemléletmód kialakulásának ismertetése során világos logikával mutatja meg, hogy az egyértelmű determinizmináltság a zárt rendszerek idealizációjára épül, tehát csak korlátozott területen alkalmazható.

A klasszikus fizika eredményeinek kapcsán kialakuló mechanikai szemléletmód két alapvető tapasztalatra épül: Az egyik az, hogy a makroszkópikus és kozmikus méretű testek individumként viselkednek és változatlan lényegük: a tömeg. A makromechanikai jelenségek másik szembeötlő jellemvonása, hogy a bennük résztvevő testek fizikai tulajdonságai folytonosan változnak /folytonos értékkeszlettel bíró függvényekkel írhatók le/.

Szükségszerű és természetes e szemléletmód kialakulása a mechanikán belül, de téves és hibás egyetemes fizikai világgéppé, sőt filozófiai szemléletmóddá való általánosítása!

A XIX. századi fizika egész sereg, a klasszikus szemléletmódnak ellentmondó tapasztalatot gyűjtött. Századunkban elfogadottá vált, hogy a hőtani elektromágneses, stb. jelenségek egymástól és a mechanikai jelenségektől is minőségileg különböznek, vagyis önálló kölcsönhatási szintet alkotnak. Alaptörvényeiket elvileg különböző módon értelmezzük. Mechanikai modellezésük fiktív létezők feltételezésével járna, tehát nem indokolt.

Az új, mélyebb kölcsönhatási szint leírására új fogalomrendszer és leírási mód szükséges. Amikor adott makróállapothoz a

mikroállapotok /egy/ sokasága tartozik, akkor e gyökeresen új jelenségkör megköveteli a mechanikai felfogástól idegen fogalmak és szemléleti elemek kialakítását!

Történetileg a statisztikus mechanika és Maxwell elmélete már túlmutatnak a mechanikai felfogás keretein, és a mai fizikai szemléletmód előfutárai.

A klasszikus fizika lényegében makroszkópikus jelenségek körére szorítkozó szférájának túllépése az anyag atomos szerkezetére vonatkozó tapasztalatokra vezetett. Ez az új kölcsönhatási szint képezte alapját az új fizikai szemléletmód: a kvantummechanikai szemlélet kialakulásának.

A kémiában felvetődött atom-hipotézis fizikai tartalommal való kitöltődése és gyakorlati igazolása végképp lerombolta azt a tévhitet, hogy ezen a szinten mechanisztikus módszerek alkalmazásával eligazodhatunk.

Az első atommodellek /Thomson, Rutherford-féle/ sok problémát vetettek fel, és lényegében ellentmondtak a klasszikus elektrodinamikának.

A modern fizikai szemléletmód kialakulásában a következő döntő lépést Planck felfedezése tette, mely szerint a hősugárzás esetén a test az energiát nem folytonosan, hanem $E = h\nu$ adagokban, kvantumokban bocsátja ki. Ez a tapasztalat alapjaiban ingatta meg a klasszikus fizika egyik döntő szemléletét, a folytonosságot.

Hamarosan újabb tapasztalatok jelentkeztek: 1905-ben Einstein a fényelektromos effektust elemezte. Bohr az atommag körül mozgó elektronok energiájának kvantáltságát tételezte fel. Majd 1913-ban Frank és Herz kísérletileg bizonyította az energiaelnyelés és -kibocsátás kvantumos jellegét.

Mindezek megerősítették azt a következtetést, hogy a kvantáltság - atomi szinten - a természet általános törvényszerűsége. A kvantáltságra vonatkozó tapasztalatok matematikai kifejezésére bizonyos operátor egyenletek bizonyultak megfelelőnek, mert ezek diszkrét sajátérték-készleteikkel alkalmasak a kvantáltság leírására.

A fizikai mennyiségeket reprezentáló operátor esetén $AB - BA \neq 0$. Ennek alapján, matematikai úton jutott el Heisenberg határozatlansági relációihoz, melyek szerint, $\Delta x \cdot \Delta p_x = \frac{h}{2\pi}$ / ha növeljük a koordinátamérés pontosságát, csökken az impulzusérték pontossága, és viszont.

Tehát a klasszikus fizikában kialakult állapotjelzők nem alkalmasak korlátozás nélkül a mikrofizikai jelenségek leírására.

De Broglie "anyag hullám" elmélete volt a következő jelentős lépés egységes elmélet kialakításához. E szerint a részecskék korpuszkuláris tulajdonságok mellett hullámtulajdonságokkal is rendelkeznek. De Broglie gondolatának jelentős pozitívuma még, hogy szemléletes okát tudta adni az elektronpályák kvantáltságának. Ti. az elektron csak olyan pályákon keringhet, melyeknek hossza az elektron hullámhosszának egész számú többszöröse. Ez a tény ma már nem jelentős, de akkor nagyban hozzájárult az anyag hullám-teória népszerűsítéséhez.

Az anyag hullám-hipotézis lehetőségeinek kiaknázása Schrödinger nevéhez fűződik. Az általa kifejlesztett hullámmechanika a mikrofizikai jelenségek leírását ugyanolyan áttekinthetővé tette, mint azt a klasszikus fizikai leírásmódnál láttuk.

A fenti tapasztalatok értelmezése során kellett megalkotni az értelmezés alapjául szolgáló új fizikai világnézetet. Két alapvető filozófiai irányzatra támaszkodhatott az új világnézet: a dialektikus materializmusra és a fizikai pozitívizmusra.

Annak okát, hogy a két filozófiai irányzat közül végül évtizedekre a pozitívizmus vált a fizikai világnézet uralkodó filozófiájává, abban látjuk, hogy míg a dialektikus materializmus társadalmi szempontból közelítette meg a kérdést, addig a logikai pozitívizmus a fizikai megismerés nehézségeire építette tételeit. Okfejtésében mindig a tapasztalatokra hivatkozott. Filozófiájuk sarktétele: a verifikáció elve. E szerint: egy kijelentés csak akkor értelmes, ha egy érzéki benyomást ír le, vagy logikailag egyenértékű ilyen érzéki benyomások leírásával. Számukra azonban a tapasztalat nem jelenti a szubjektív szféra túllépését;

az objektív anyagi világra vonatkozó ítéletet metafizikának tekintették.

A továbbiakban ismerteti a könyv a kvantummechanika különböző interpretációit. Megkísérltem dióhéjban ezek ismertetését is.

II.

1. A koppenhágai értelmezés

Az iskola vezéralakja: Niels Bohr. Ő a kvantummechanika értelmezésének alapjául az ún. "komplementaritási elvet" teszi meg. Ennek megfelelően állítja, hogy kétféle típusú műszer létezik: az egyikkel energia-impulzus viszonyokat, a másikkal tér-idő viszonyokat lehet mérni. E két típus egyidejű használata elvileg kizárt.

A tér-idő illetve energia-impulzus viszonyok komplementer jellegét Bohr úgy általánosítja, hogy ez egyben a tér-időbeli lét és oksági meghatározottság komplementer jellegét is állítja.

Heisenberg is lemond egy objektív időskála illetve egy minden megfigyeléstől független, térben és időben lezajló eseménysor megállapításának lehetőségéről.

Born a Ψ függvény értelmezésénél "tisztá valószínűségi karaktert" tétélez fel.

A fent vázolt alap gondolatokból jutottak idealista értelmezéshez. Fő ok: elmulasztották továbbfejleszteni az olyan fogalmak tartalmát, mint az állapot, a teljes leírás, az oksági meghatározottság.

Ha az új kölcsönhatási szintnek megfelelően elvégezzük ezeknek a fogalmaknak a tartalmi átértelmezését, akkor mód nyílik a kvantummechanikai tapasztalatok materialista szemléletére.

A kvantummechanika Bohr - Heisenberg - Born - Schrödinger - féle elmélete, fogalmazásainak heterogén volta miatt nem tekinthető eléggé egzaktnak.

2. Az egzakt kvantumelmélet.

Megalkotása Neumann János nevéhez fűződik. Tulajdonképpen ő is a koppenhágai iskola irányvonalát követi, de megfogalmazásában ellentmondásmentes matematikai elméletet konstruált. A konkrét tapasztalatokban rejlő esetlegességeket kiküszöbölve, deduktíve fogalmazza meg a problémát:

A fizikai rendszert egy végtelen dimenziójú, absztrakt matematikai térrel, az ún. Hilbert-térrel azonosítja. - Nincs szó hullámokról, részecskékről, a Ψ egyszerűen a Hilbert-tér egy eleme.

Ilymódon minden szemléletes elemet sikerült kiirtania az elméletből.

Kétségtelen az, hogy Neumann elmélete formálisan eleget tesz a logikai zártság feltételének, tartalmi vonatkozásban azonban még inkább kielezi a kérdést, hogy milyen alapon tekinthetjük ítéleteit az objektív fizikai valóságra utaló információnak. Elmélete sok bírálójával szemben kiállta a gyakorlat próbáját, de ismeretelméleti kérdésekre nem ad kielégítő választ. Azt állítja, hogy ismereteink nem azért felelnek meg az anyagi valóságnak, mert abból erednek, hanem az ún. pszihofizikai palalelizmus miatt.

3. A kauzális interpretációk

Takabayasi, Bohm, Novobatzky, Fényes, Jánossy nevéhez fűződik kauzális interpretáció megalkotására való törekvés. Mindegyik koncepció többé-kevésbé ragaszkodik a kvantummechanikai leírás illetve a mikrofizikai folyamatok statisztikus jellegéhez. A klasszikus fizikai megismerés során kialakult szemléletmódra és fogalomrendszerre építenek.

E próbálkozások sikertelensége teszi kétségtelenné, hogy a "klasszikus út" aligha járható!

4. Fock-féle interpretáció

Fock bár saját felfogását a koppenhágai iskolával azonosnak tekintette, nála a fizikai koncepció dialektikus materialista fizikai világgéppel társul.

Ő a kvantummechanika azon sajátosságainak elemzéséből indul ki, amelyek azt a klasszikus fizikától megkülönböztetik. Az első ilyen sajátosság az, hogy a tárgyak tulajdonságai a megfigyelés eszközeivel való kölcsönhatás során mutatkoznak meg.

Ez igaz a klasszikus fizikában is, de ott az objektum állapota csaknem független a megfigyelés eszközétől.

A mikrofizikában a megfigyelés eszköze hatást gyakorol az objektumra. Az objektumnak potenciális lehetősége van arra, hogy a külső feltételektől függően vagy hullám vagy részecske vagy a kettő közötti átmenet formájában jelenjen meg.

Itt tehát le kell mondanunk a klasszikus determinizmusról, és új oksági elv megfogalmazása válik szükségessé.

A Ψ a potenciálisan lehetséges állapotok eloszlását tükrözi. A mért értéket a megvalósult eloszlást adják.

A klasszikus fizika tárgyszemléletét a mikrofizikában az eseménysemzés váltja fel. Ez az a mozzanat, amely lehetővé teszi, hogy a mechanisztikus materialista szemléletmódot dialektikus materialista szemléletmóddal váltsuk fel.

A könyv szerzője a továbbiakban a mikrofizikai megismerés problémáit vizsgálja és a Fock-féle interpretáció filozófiai pozitívumait felhasználva kísérli meg a kvantummechanikai szemlélet dialektikus materialista értelmezését.

III.

A mikrofizikai megismerés problémái c. részt csak röviden, csupán a legérdekesebb gondolatokat érintve ismertetem.

A mikrofizikai objektumok törvényeinek statisztikus jellege a létezési móddal kapcsolatos. Ezen a kölcsönhatási szinten a statisztikus leírás is teljes leírás. A klasszikus eloszlási törvények nem alkalmazhatók a mikrofizikai jelenségekre, ti. a mikroobjektumok spin értékük alapján sorolhatók egyik vagy másik eloszlási törvény hatáskörébe. A véletlen kölcsönhatások itt jelentős szerepet játszanak és a mikroobjektumok nyílt jellegét reprezentálják. A véletlen nem az oksággal, hanem a szükségyszerűséggel áll szemben.

A mai fizika a világot nem testek, hanem folyamatok, események rendszerének látja.

A különböző kölcsönhatási szintek elhatárolása érdekében a következő kölcsönhatás-típusokat különbözteti meg:

- A : alapvető, belső kölcsönhatás
- B : véletlen kölcsönhatás
- C : mérési típusú kölcsönhatás
- D : az objektumok alapvető karakterét is megváltoztató kölcsönhatás

A fentiek figyelembe vételével

- a klasszikus fizikában $B = 0$ $D = 0$
- kvantummechanikában $B \neq 0$ $D = 0$
- az elemirész fizikában $B \neq 0$ $D \neq 0$

Összefoglalva a legfontosabb konkluziókat.

A véletlen nemcsak ismeretelméleti, hanem lételméleti kategória is.

Az egyes kölcsönhatási szintek relativ önállósággal bírnak.

A szintek dialektikus viszonyát a korrespondencia elv fejezi ki, mely szerint az egyes diszciplínák törvényei határesetben átmennek a másik diszciplína törvényeibe./Pl. a kvantummechanika egyenletei, $h \rightarrow 0$ esetén azonosak a klasszikus dinamika egyenleteivel. Vagy a relativitás-elmélet egyenletei, ha $v \ll c$ azonosak a klasszikus dinamika egyenleteivel. Stb./

A klasszikus kvantummechanikai folyamatokban A, B, és C típusú kölcsönhatások különböztethetők meg.

A potenciálisan lehetséges állapotok halmaza jellemző az objektumra.

A mérés a potenciálisan lehetséges állapotok egyikének a valószínűségét a többi rovására növeli. A mikrofolyamatok mérés-től független leírása nem lehetséges. A mérőberendezés nem oka a mikroobjektumok határozatlanságának.

Az elemirész fizikában a D típusu kölcsönhatások megjelenése a kvantummechanikától eltérő alapelvek és fogalmi apparátus megalkotását igényli.

xxx

Aki a fenti ismertetés megállapításainak részletes levezetésére kíváncsi, szellemi élvezetet fog találni a könyv elolvasásában.

xxxxx

Szemle

Szabó Zoltán: Sajtószemle

NYELV, NYELVÉSZET ÁLT.

/univerzális probl. szinkronia,
diakronia glosszematika stb/

547.

BANCZEROWSKI Janusz: A nyelv természetéről és a nyelvi kommunikáció szempontjából történő modellálásról. = Nyelvtudományi Közlemények. 76 1974. 1-2. 275-308. p.
a nyelv
nyelvi modellek

549.

Cooper, Robert L. - Fishman, Joshua A.: The Study of Language Attitudes. = Linguistics. 1974. 136 21-32. p.
Tanulmány a nyelvi attitűdökről.
nyelvi attitűd

551.

Halliday, M.A.K.: La base fonctionnelle du langage = Langages. 8. 1974. 34. 54-73. p.
A nyelv funkcionális alapja.
ált. ny.
funkcionális nyelvészet

553.

Ju.K. Lekomcev: The Glossematic Theory of Linguistic Oppositions and Differentiation Theory in Semantics and Descriptive Semiotics. = Linguistics. 1974. 134 37-72.p.
A nyelvi ellentétek glossemantikai elmélete, a megkülönböztetés elmélete a szemantikában és leíró szemiotika.
glosszematika

548.

Christian Peeters: Saussure néogrammaire et l'antinomie synchronie/diachronie. = Linguistics. 1974. 133. 53-62. p.
Az újgrammatikus Saussure és a szinkronia, diakronia antinómiája.
Saussure
szinkronia
diakronia

550.

Graur, A.: Les limites de la linguistique. XIX. 1974. 6.505-508. p.
A nyelvészet határai.
nyelvészet ált.

552.

Jakobson, Roman.: Life and Language. = Linguistics. 1974. 138. 97-104.p.
Élet és nyelv.
nyelv

554.

Roberts, E.W.: Multidimension de la langue. = Études de Linguistique Appliquée. 1974. 15. 125-131.p.
A nyelv többdimenziója
a nyelv

555.

Zwirner, E.: Aul3er- und innerlinguistische Ränge der Sprachwissenschaft. = Folia Linguistica./1969/ Tom. V. 1/2 62-69. p. 6165
A nyelvtudomány külső- és belső fokozatai.

NYELVFILOZÓFIA

557.

Chafe, W.L.: Language and consciousness. = Language, 50. 1974. 1. 111-133. p.
Nyelv és öntudat.
nyelv és gondolkodás

559.

Spitzbardt, Harry: Zum logischerkenntnistheoretischen Apriorismus in der Lehre Noam Chomskys. = ZPhSK. 27 1974. 6. 507-519. p.
Chomsky tanainak logikai-ismeretelméleti apriorizmusához.
nyelvfilozófia
Chomsky

VALENCIA, EKVIVALENCIA

560.

Peri Matthias: Wissenschaftliche Arbeitstagung Valenz und Aquivalenz. = Deutsch als Fremdsprache. 11. 1974.4. 241-242.p.
Tudományos munkanapok: érték és megfelelés.
valencia
ekvivalencia

LEXIKA, JELENTÉSTAN

/lexikológia, lexikográfia, szóképzés, szinonímia, antonímia, poliszémia stb./

562.

Boas Hans U.: On Halle's "Prolegomena to a Theory of Word Formation" or what is a Linguistic Generalization? = Linguistics 1974. 134. 5-8. p.
Halle "Prolegomena a szóképzés elméletéről" vagy mi a nyelvi általánosítás?
Halle
szóképzés
generalizáció

556.

Rebžina, O.G.: Nekatorüe problemü univertzálíi /po materialam XI. mezsdunarodogo kongressza lingviztov./ = Narordü Azii i Afriki. 20. 1974. 3. 114-126. p.
Az univerzália néhány problémája.
univerzália

558.

Granger, G.G.: Remarques sur l'usage de la langue en philosophie. = Languages 1974 35. 22-26. p.
Megjegyzések a nyelv használatáról.
nyelvészet és filozófia

561.

Peri, M. - Wojtak, G.: Bibliographie zur modernen Valenzforschung. = Deutsch als Fremdsprache. 4. 243-246.p.
A modern valenciakutatás bibliográfiája.
valencia

563.

Forăscu, Narcisa: Description structurale des relations de synonymie /1/. = Revue Roumaine de Linguistique. XIX. 1974. 6. 551-562 p.
A szinonim kapcsolatok strukturális leírása
szinonímia

564.

Karsulov, Ju. N.: O nekatorüh lek-szikograficeszkih zakonomernoszt-jah. = Voproszű Jazűkoznanija. 1974. 4. 48-56.p.
Néhány lexikográfiai törvényszerű-ségről.

lexikográfia

566.

Kellemen József: A jelentés és a je-lentésváltozatok kérdései. = Jelen-téstan és stilisztika. Bp. 1974. 225-261. p.

6409.

jelentés
jelentésváltozatok

568.

Ljung, M : Some remarks on anto-nymy. = Language. 50. 1974 1. 74-88. p.

Néhány megjegyzés az antonimiáról.

antonimia

lexika

570.

O. Nagy Gábor: A poliszémia kérdésé-höz = Jelen-téstan és stilisztika Bp. 1974. 395-400. p.

6409.

poliszémia

SZEMANTIKA, SZEMIOLÓGIA,
SZEMIOTIKA

572

Donley, M.: The rôle of Structural Semantics. = Audio-Visual Language Journal. 12. 1974 2. 81-89. p.

A strukturális szemantika szerepe.
szemantika, strukturális

574,

Sataverse, F.: Théorie stratifi-cationnelle et sémiologie. = Lan-gages. 1974 35. 70-81. p.

Stratifikációs elmélet és szemio-lógia.

szemiológia

565.

Károly Sándor: A jelentéstan az u-tolsó 25 év magyar nyelvtudományá-ban = Jelen-téstan és stilisztika. Bp. 1974. 12-22.p.

6409.

jelentéstan
magyar nyelvtudomány, jelentéstan

567.

Kemény Gábor: Lexikális jelentés - kontextuális jelentés - írói jelen-tés. = Nyelvtudományi Közlemények. 76. 1974. 1-2. 183-198. p.

jelentés, lexikai
kontextuális

569.

Lőrinczi Réka: Szókincstan és tár-sadalomtörténet = Korunk. XXXIII. 1974. 12. 1267-1272. p.

szókincs

571.

Slagle, Uhlán V.: The Raltionship of the Structure of Meaning to the Structure of Experienced Reality. = Linguistics. 1 74. 138. 81-96.p. A jelentés strukturájának kapcsola-ta a tapasztalt valóság strukturá-jával.

jelentés-strukturura

573.

Engler, R.: Rôle et place d'une sé-mantique dans une linguistique saussurienne. = Cahiers F. de Sa-ussure 28. 1973. 35-52.p.

A szemantika helye és szerepe a saussure-i nyelvészetben.

szemantika
Saussure

575.

Máté Jakab: A konverzívák néhány szemantikai és szintaktika kérdése. = Jelentéstan és stilsztika. Bp. 1974. 364-369.p. 6409.

szintaktikai szinonímia, konverzívák
konverzívák

577.

Nattiez, J. J.: Pour une définition de la sémiologie. = Langages 1974. 35. 3-14. p.
A szemiológia meghatározásához.

szemiológia

579.

Szépe György: A nyelv szemantikája és szemiotikája. = Jelentéstan és stilsztika. Bp. 1974. 587-592.p. 6409.

szemantika
szemiotika

GENERATIV- ÉS TRANSZFORMÁCIÓS GRAMMATIKA, STRUKTURALIZMUS

581.

Bedell, George: The arguments about deep structure. = Language. 50. 1974 3. 423-445.p.

Viták a mélystruktúráról.

mélystruktúra

583.

Hartung, W : Die gesellschaftliche Determiniertheit von Sprache und Kommunikation in der Sicht des Strukturalismus und der generativen Grammatik II. ZPnSK Bd. 27. 1974. H. 4. 273-286. p.

A nyelv és kommunikáció társadalmi determináltsága a strukturalizmus és a generatív grammatika szempontjából.

nyelv
kommunikáció
strukturalizmus
generatív grammatika

576.

Morris, C : Fondements de la théorie des signes = Langages. 1974. 35. 15-21.p.

A nyelvelmélet alapjai.

nyelvi jel

578.

Seboek, Thomas A.: Szignál, szimptóma, ikon, index, szimbólum, név. = Jelentéstan és stilsztika. Bp. 1974. 518-523. p. 6409.

szemantika, szignál
szimptóma
ikon
index
szimbólum
név

580.

Vassilyev, L.M.: The Theory of Semantic Fields: A Survey. = Linguistics. 1974. 137. 79-94 p

A szemantikai mező elmélet: Áttekintés.

szematikai mezőelmélet

582.

Fowler, R.: An introduction to transformational grammar. = Lingua. 34. 1974. 4. 343-364.p.

Bevezetés a transzformációs grammatikába.

transzformációs grammatika

584.

Hetzron, Robert: A Synthetical-Generative Approach to Language. = Linguistics. 1974. 138. 29-62.p.

A nyelv szintetikus-generatív megközelítése.

generatív nyelvészet

585.

MóInár Ilona: Generatív elv és generatív nyelvtan = Nyelvtudományi Közlemények. 76. 1974. 1-2. 257-274. p.

Generatív Grammar

KONTRASZTIV NYELVÉSZET
ÖSSZEHAISONLÍTÓ NYELVÉSZET
NYELVI KAPCSOLATOK
NYELVI INTERFERENCIA

586.

Banczerowski Janusz: A lengyel-magyar kontrasztív vizsgálatok kérdéseihez. = Nyelvtudományi Közlemények. 76. 1974. 1-2. 396-411.p.

kontrasztivitas, magyar-lengyel

588.

Bánhidi Zoltán: A magyar és az angol vonatkozó névmások = A Magyar Nyelvért és Kulturáért 11 1973.28-32 p

kontrasztivitas, magyar-angol, névmások,

590.

Bertók Imre: A magyar és szlovák esetrendszer összehasonlítása = Szoc. nev. 19. 1974. 9. 277-281.p. OSZK, OPK

kontrasztivitas, magyar-szlovák magyar nyelv, esetrendszer

592.

Coseriu, Eugenio: Über Leistung und Grenzen der kontrastiven Grammatik. = Probleme der kontrastiven Grammatik. 8.1969. 9-30. p.

6521.

A kontrasztív nyelvtan eredményei és határai.

kontrasztiv nyelvtan

594.

Fábián Pál: Tanulmányok a magyar nyelvről Olaszországban. = MNY; 63. 1967. 372-373.p.

kontrasztivitas, magyar-olasz, magyar nyelv külföldön

587.

Bánhidi Zoltán: A közvetlen tárgy a magyarban és az angolban. = A Magyar Nyelvért és Kulturáért. 8. 23-29. p.

kontrasztivitas, magyar-angol, tárgy

589.

Banó István: Az orosz és a magyar nyelv szórendi problémáinak kontrasztív elemzése = Idegen Nyelvek Tan 1969. 3.sz. 65-76. p.

kontrasztivitas, magyar-orosz, szórend

591

Bieritz, W.D.: Phonologische Interferenzen - Französische Aussprachefehler deutscher Studenten. = IRAL XII. 1974. 3.

Fonológiai interferenciák - német diákok francia nyelvi kiejtési hibái.

interferencia

kontrasztivitas, német-francia

593.

Donga György: A Present Perfect Tense magyar megfelelői. = Magyarantológia külföldön III. 1972. 72-75.p.

kontrasztivitas, magyar-angol

595.

Ferenczy Gyula: A kétfajta kontrasztív grammatikáról. = Modern Nyelvokt. 6. 1968. 65-79.p.

kontrasztiv nyelvészet

596.

Goodmann, M : Language in Contact = Current Trends in Linguistics. Vol. VII. 4-67^p.p. 6492.

Nyelvi kapcsolatok

nyelv, kontaktusban
kapcsolat más nyelvvel

598.

Juhász János: Ungarische-deutsche Interferenzerscheinungen im verbalen Bereich. = Probleme der kontrastiven Grammatik. 8. 1969. 139-149. p. 6521.

Magyar-német interferenciajelenségek az igék területéről.

interferencia, magyar-német, igei
kontrasztivitas, magyar-német, igei

600.

Kiss Jenő: Német-magyar nyelvi megfelelések. = Magyartanítás külföldön III. 1972. 85-87. p

kontrasztivitas, magyar-német

602.

Levenston, E.A.: Über- und Unterrepräsentation - Aspekte der muttersprachlichen Interferenz. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 167-175. p. 5116.

Az anyanyelvi interferencia szempontjai.

nyelvoktatás, anyanyelvi interfe-
rencia
interferencia, anyanyelvi

604

Nemser, William - Stephanides Éva: Problems in the contrastive semantic analysis of English and Hungarian. = Jelentés tan és stilisztika. Bp. 1974. 414-420.p.

6409.

Az angol-magyar összehasonlító /kontrasztiv/ szemantikai analízis problémái.

kontrasztivitas, magyar-angol,
elemzés, szemantikai

597.

Heil György: Előidejű cselekvő melléknévi igenevek az oroszban és a magyarban = Folia Practico-Linguistica. 1974. IV. 17-28.p.
kontrasztivitas, magyar-orosz,
igenév

599.

Kerésztes László: A magyar határozórendszer oktatásáról Finnországban. = Magyartanítás külföldön II. Bp 1970. 111-113. p.

magyar nyelv, határozók
kontrasztivitas, magyar-finn

601.

Laroche-Bouvy, D.: L'analyse contrastive. Problèmes théoriques. = Études de Linguistique Appliquée 1974. 14. 102-110.p.

Kontrasztiv analízis. Elméleti
problémák.

kontrasztivitas, ált.

603

Lotz János: Comparison of the glides /semivowels/ in English and Hungarian. Az angol és a magyar simlóhangok /szemivokálisok/ összehasonlítása. = Cahiers Ferdinand de Saussure 1969. 26. 43-48. p.

kontrasztivitas, magyar-angol,
fonetika

605

Pető István: Magyar ekvivalensektől eltérő előljárás esethasználat az orosz helyhatározói viszonyok kifejezésében. = Modern Nyelvoktatás. 3. 1965. 1. 61-77.p.

kontrasztivitas
magyar nyelv - orosz nyelv

606.

Schlachter, Wolfgang: Die ungarische und die deutsche habeo-Konstruktion. = Jelentés- és stílusztika Bp 1974 508-515.p. 6409.

A magyar és német habeo-szerkezet.

kontrasztivitás, magyar-német "habeo"-szerk.

608.

Szemerényi, O.: Comparative Linguistics. = Current Trends in Linguistics. Vol. IX/1. 119-115.p. 6495.

Összehasonlító nyelvészet

nyelvészet, összehasonlító

610.

Zabrocki, Ludwik: Grundfragen der kontrastiven Grammatik. = Probleme der kontrastiven Grammatik. 8. 1969. 31-52.p. 6521.

Az összevető nyelvtan alapkérdései
összevető nyelvtan.

KÉT-ÉS TÖBBNYELVŰSÉG
FORDÍTÁS, NYELVVIZSGA

611.

Bilingualism: Two Languages Are worth Two Men. = The Linguistic Reporter. 16. 1974. 7. 8-9.p.

Kétnyelvűség: Két nyelv két embert ér.

kétnyelvűség, nyelvoktatás

613.

Fishman, J.A.: The sociology of bilingual education. = Études de Linguistique Appliquée. 1974. 15. 112-124.p.

A kétnyelvű nevelés szociológiája.
kétnyelvűség

615.

Kirstein, B. - Vincenz, A. de: A Note on Bilingualism and Generative Grammar. = IRAL. 12. 1974. 2. 159-161.p.

Feljegyzés a bilingvizmusról és a generatív grammatikáról.

kétnyelvűség

generatív grammatika

607.

Schulze, Brigitte: Über die Vorbereitung von Beiträgen zur Erarbeitung einer deutsch-ungarischen kontrastiven Grammatik. = Jelentés- és stílusztika. Bp. 1974. 516-517 p. 6409.

Egy német-magyar kontrastív nyelvtan kidolgozásához szükséges előmunkálatokról.

kontrasztivitás, magyar-német, nyelvtan.

609.

Schwanzler, Viliam: Bemerkungen zur Konfrontation deutscher und slawischer Verbalformen und Verbalstrukturen. = Probleme der kontrastiven Grammatik. 8. 1969. 126-138 p. 6521.

Megjegyzések a szláv és német igealakok és igei strukturák összevetéséhez.

kontrasztivitás, német-szláv, igei

612.

Colhoun, E. R.: Cultural and Linguistic Pluralism. = Études de Linguistique Appliquée. 1974. 15. 76-81.p.

Kulturális és nyelvészeti pluralizmus.

kétnyelvűség

614.

Dr. Jakabfi László: A nyelvvizsgák ról. = Felsőoktatási Szemle. 1974. 11. 606-608. p.

nyelvvizsga

616.

László Lászlóné: Két- vagy többnyelvűség. = Modern Nyelvokt. 3. 141-149.p.

többnyelvűség

617.

Mackey, W.F.: Géolinguistique et scolarisation bilingue. = Études de Linguistique Appliquée. 1974. 15. 10-33.p.

Geolingvisztika és a kétnyelvűek beiskolázása.

kétnyelvűség

618.

White, R.V.: Communicative Competence, Registers, and Second Language Teaching. IRAL. 12. 1974. 2. 127-141 p.

Kommunikációs alkalmasság, nyilvántartás és második nyelv tanítása.

második nyelv

619.

Willis, W.: Probleme und Perspektiven der Übersetzungskritik. = IRAL XII. 1974. 1. 23-42.p.

A fordításkritika problémái és perspektívái.

fordításkritika

FONETIKA, FONOLÓGIA

620.

Fónagy Iván: Hanglejtéskutatás és nyelvoktatás. = Modern Nyelvokt. 3. 1965. 3. 18-24.p.

fonetika, hanglejtés
nyelvoktatás, fonetika

621.

Holden, K.T.: Problems in the theory of phonology. Vol.1.: Russian and Turkish phonology. = Glossa. Vol.8.: 2/1974/. 279-298.p.

Problémák a fonológia elméletében: orosz és török fonológia.

fonológia, elm.

622.

Koutsoudas, A - Sanders, G. - Noll, C.: The application of phonological rules. = Language. 50. 1974. 1. 1-28.p.

A fonológiai szabályok alkalmazása.
fonológia

623.

Rosetti, A.: Sur la "phonologie générative". = Revue Roumaine de Linguistique. XIX. 1 74. 6. 579-580.p. "Generatív fonológiá"-ról.

generatív; fonológia
fonológia; generatív

NYELVTAN, NYELVI LEÍRÁS, MONDATTAN, MORFOLÓGIA, MODALITÁS PARAFRÁZIS, IDIOMA, stb.

624.

Courtilion-Leclercq, J.: Paraphrase et conceptualisation. = Voix et Images du Credif. 1974. 2. 45-52.p.

Körülírás és fogalmiság

körülírás
parafrázis

625.

Füléi-Szántó Endre: A modalitás logikai és szemantikai modelljéről. = Jelentéstan és stilisztika Bp 1974. 148-155.p.

6409.

modalitás, igei
igemódok

626.

Helbig Gerhard: Was sind indirekte Fragesätze? = Deutsch als Fremdsprache. 11. 1974. 4. 193-201. p.
Mi az indirekt kérdő mondat?

mondattan, kérdő m.

627.

Murvai Olga: A szabad függő beszéd terminológiai kérdéséről. = Jelen-tésztan és stilisztika. Bp. 1974. 389-391.p. 6409.

szabad függő beszéd, terminológiai probl.

629.

O Bryan, Margie: The Interaction of Morphological and Phonological Processes in Historical Change. = Linguistics. 1974. 137. 49-62. p. A morfológiai és fonológiai folyamatok egymásra hatása a történeti fejlődésben.

morfológia
fonológia

631.

Panfilov, V.Z.: Jazükovüe univerzsalii i tipologija predlozsenija. = Voproszű Jazükoznaniija 1974. 5. 3-16.p. Nyelvi univerzálék és a mondattipológia.

mondattipológia
univerzália

NYELV ÉS KULTÚRA

633.

Fabricsius-Kovács Ferenc: Nyelv és kultúra, nyelvtan és irodalom. = Magyar Nyelvőr. 98. 1974. 4. 259-472.p.

nyelv és kultúra

635

Vigner, G.: L'enseignement de la civilisation une nouvelle définition du contenu culturel. = Le Français dans le Monde. 106. 1974. Juill.-Aout. 25-27.p. A civilizáció oktatása, a kulturális tartalom egy új definíciója.
kultúra okt.
civilizáció okt.

628.

Newmeyer, F.J.: The regularity of idiom behavior. = Lingua. 34. 1974. 4. 327-342.p. Az idiómák viselkedésének szabályszerűsége.
idiómák, angol nyelv

630

Paillet, J.P.: Problèmes de notation pour l'étude du contenu linguistique. = Langages 1974. 35. 27-69.p. A jelölés problémái a nyelvészeti tartalom tanulmányozásánál.
nyelvi leírás

632.

M.I. Steblin - Kamenskij: Naming and Comprehending in the Theory of Grammar. = Linguistica 133.1974. 43-52.p. Megnevezés és megértés a nyelvtan elméletében.

nyelvtan, elmélete

634.

Papó, E. - Besse, H.: Langue et /ou Civilisation. = Voix et Images du Credif. 1974. 2. 3-7.p. Nyelv és /vagy civilizáció
nyelv és civilizáció
civilizáció

NEOLOGIZMUS

636.

Baggioni, D.: Dirigisme linguistique et néologie. = Langages. 1974. 36. 53-66.p.

Irányított nyelvészet és neologizmus.
neologizmus

638.

Bastuji, J.: Aspects de la néologie sémantique = Langages. 1974. 36. 6-19. p.

A szemantikai neologizmus aspektusai.

szemantika
neologizmus

640.

Guilbert, L.: Grammaire générative et néologie lexicale = Langages 1974. 36. 34-44. p.

Generatív nyelvtan és lexikai neologizmus

generatív nyelvtan
neologizmus
lexika

MAGYAR NYELV

642.

E. Abaffy Erzsébet: Szóvégrendszerünk az ősz- és az ómagyar korban. A szóvégi redukálódás = Magyar Nyelv LXX; 1974. 4. 430-440.

magyar nyelv, szóvég

644.

Antal László: Szinkron vázlatok = MNY. 70. 1974. 2. 193-200.p.

magyar nyelv, lexika

646.

Békési Imre: Egy baleseti hírszerkezete = Magyar Nyelvőr 98. 1974. 4. 414-420.p.

magyar nyelv, mondattan

637.

Baggioni, D. - Fauveau, L. - Laurian, A.M.: Néologie et énonciation; analyse d'un corpus. = Langages 1974. 36. 83-94.p.

Neologizmus és kijelentés: egy korpusz elemzése
neologizmus

639.

Guespin, L.: Néologie et énonciation problèmes théoriques et méthodologiques. = Langages 1974. 36. 74-82 p.

Neologizmus és kijelentés; elméleti és módszertani problémák
neologizmus

641.

Marcellesi, Ch.: Néologie et fonctions du langage. = Langages. 1974. 36. 95-102.p.

A nyelv funkciója és neologizmus.
nyelv funkciója
neologizmus

643.

Agoston Mihály: A magyar függőszók kategóriája = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 45-50.p.

6409.
magyar nyelv, függőszók

645.

Balázs János: Az osztályjegyek /klasszémák/ a magyar szavak jelentésszerkezetében. = Jelentéstan és stilisztika Bp 1974. 65-69.p. 6409.

klasszémák, magyar nyelv

647.

Czigány Lóránt: Az úgynevezett "magyarosság" = Jelentéstan és stilisztika Bp 1974. 109-113.p.

6409.
magyarosság

648.

Décsi Gyula: Hungary = Current Trends in Linguistics. Vol. I. 523-358. p. 6486.

Magyarország

nyelvészet, magyar, mai

650.

Elekfi László: Jelentéskategóriák a nyelvtani alakrendszerben = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 125-128.p.

6409.

magyar nyelv igei pragmatikák névszói

652.

Fónagy Iván - Péchy Blanka: Hanglejtés és érthetőség. Nyr. 89. 1965. 3. 281-291. p.

magyar nyelv - hangtan

654.

Hadrovics László: Egy gyakorlati magyar jelentéstan terve = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 175-183. p.

6409.

magyar nyelv, jelentéstan

656.

Készler Borbála: Az igető-váltakozásból származó párhuzamos alak- és jelentésmegoszlás = Jelentéstan és stilisztika. Bp. 1974. 281-282. p.

6409.

magyar nyelv, igető-változás

658.

Kigyóssy Edit: Az -s és az -i melléknévképző jelentéséről. = Jelentéstan és stilisztika. Bp. 1974. 283-286. p.

6409.

magyar nyelv, képzők, melléknévi

660.

M. Korchmáros Valéria: A való és a levő igenevek használatáról. = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 313-319. p.

6409.

magyar nyelv, igenevek, /való,levő/

649.

Egész nemzeti műveltségünk anyanyelvünkön alapszik. Beszélgetés Bárczi Gézával = Köznevelés XXXI. 1975.

2. 3-5.p.

nyelvművelés

651.

Elekfi László: A magyar szóvégek és toldalékok rendszere. =M.nyelv 1972 68. évf. 3.sz. 303-310. p.

magyar nyelv, szóvégek

653.

Ginter Károly: A főnévi igenév és a részeshatározó néhány kérdése = Magyartanítás külföldön III. 1972. 80-84. p.

magyar nyelv, igenév, főnévi

magyar nyelv, határozó, részes

655.

Juhász Ferenc: A mondathangsúly és a téma-propozitum viszony néhány jelentéstani, szintaktikai és hangtani vetülete = Jelentéstan és stilisztika. Bp. 1974. 227-233.p.

6409.

magyar nyelv, mondathangsúly

657.

Kissné, Kigyóssy Edit: Az -s és az -i melléknévképző jelentéséről = Folio Practico-Linguistica II. 1972. 57-73. p.

magyar nyelv, képzők

659.

Korchmáros Valéria: A diakronikus szemlélet a magyarnak idegen nyelvként való oktatásában. = Magyar Nyelv LXX. 3. 1974. 340-342.p.

magyar mint idegen nyelv, diakronia

661.

Kozma Endre: A magyar intonáció funkcionális vizsgálatának újabb lehetőségei Brizgunova elmélete alapján = Magyar Nyelvőr 98. 1974. 4. 476-488. p.

magyar nyelv, intonáció

662.

Kozma Endre - Uhrman György: Bemegy-nem megy be. = Nyelvünk és kultúránk 1974. 16. 50-53. p.

magyar nyelv szórend
" " igekötő

664.

Lőrincze Lajos: Nyelvszokás és nyelvi norma. = Jelentéstan és stilisztika Bp.1974. 348-354.p. 6409.

magyar nyelv, nyelvi norma
/várnök, kérnők/

666

Mokán', A.A.: Vengerszkie etimologiciseszkie etjudü. = Szovetszko-e Finno - ugrovedenie. X.1974.4. 255-259.p.

Magyar etimológiai tanulmányok
magyar nyelv etimológia

668

Molnár Ilona: Hangutánzó igék tranzitívává válása a magyarban = Magyar Nyelv. LXX.3. 1974. 298-306. p.

magyar nyelv, igék, tranzitivitás

670.

Molnár József: A magyar fonetika múltja és jelene = Magyar Tudomány. 1972. 5. 548-555.p.

magyar nyelv, fonetika

672.

Németh Jenő: A helyhatározó kifejezési eszközeinek tanítása = Magyar-tanítás külföldön II. Bp. 1970. 118-125. p.

határozó

magyar nyelv, helyhatározó
magyar mint idegen nyelv, helyhat.

674.

Ferrot, Jean: A propos du futur hongrois. = Jelentéstan és stilisztika Bp 1974 .452-453.p. 6409.

6409.

A magyar jövő időhöz.
magyar nyelv, igeragozás, jövő idő

663

Lotz János: A magyar nyelv grammatikai kategóriái. = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 344-346. p. 6409.

igei

magyar nyelv névszói kategóriák

665

Mikó Pálné: A mondat és a szó szerkezete közti összefüggések. = A magyar nyelv története és rendszere. Bp 1967. Akad.K. 511-514.p.

magyar nyelv mondattan

667.

Molnár Ilona: A Dicsekszik, hogy .. mondatfűszeröl = Magyar Nyelvőr. 98 1974. 4. 398-404.p.

magyar nyelv, mondattan

669

H. Molnár Ilona: Igei vonzatstruktúrák a magyarban = Nyelvtud. Közl. 70. 1968. 2 442-448.

magyar nyelv, vonzatok

671.

Nagy János: Nyelvhelyességi gyakorlatok. = A magyar nyelvért és kultúráért. 1.sz. Bp. 1971. 76-79.1.

magyar nyelv, nyelvhelyesség

673.

Pais Dezső: Ál, álnok, alak = Magyar Nyelv. LXX. 3. 1974. 257-268.p

magyar nyelv, lexika, etimológia

675.

Prileszky Csilla: A felszólító módú mellékmondat néhány kérdéséről = Jelentéstan és stilisztika Bp. 1974. 473-475.p.

6409.

magyar nyelv, mondattan, felszólító mód

676.

Rácz Endre: Az értelmi egyeztetés a magyar nyelvben = Jelentéstan és stilisztika Bp 1974. 476-482. p. 6409.

magyar nyelv, egyeztetés, értelmi

678.

Ráun, Alo: Bundenz József szemantikai felfogásáról és módszeréről. = Jelentéstan és stilisztika, Bp, 1974, 483-486, p.

6409.

Bundenz József
jelentéstan, Curtius, Bundenz

680

Sellei Zoltán: Magnetofon tanszlag a helyes magyar kiejtésről = Magyar Nyelvőr 1964 1. 41-45. p.
magyar nyelv, fonetika

682.

Szende Aladár: Milyen a magyar helyesírás? = Nyelvünk és Kulturánk 1974. 16. 45-49. p.

magyar nyelv helyesírás

684.

Szépesy Gyula: a lenni + -va, -ve igeneves szerkezet funkciói. = Jelentéstan és stilisztika Bp, 1974. 593-597. p.

6409.

magyar nyelv, "lenni" + va-ve igeneves szerkezet

MAGYAR, MINT IDEGEN NYELV

686.

Bánhidi Zoltán: Jelentéstantani és stilisztikai kérdések az idegen nyelvek oktatásában, különös tekintettel a magyarra, mint idegen nyelvre = Jelentéstan és stilisztika, Bp, 1974. 75-81. p.

6409.

magyar nyelv mint idegen nyelv jelentéstan, stilisztika

677.

Rácz Endre: Inztranzív igék befejezett igenevének jelzői használata = Magyar Nyelvőr, 98, 1974, 4, 387-397 p.

magyar nyelv, igenev

679.

Szabótyén Árpád: A magyar időhatározószók jelentéstanához = Jelentéstan és stilisztika Bp, 1974, 532-538. p.

6409.

magyar nyelv, időhatározó, jelentéstan

681

Sinor Dénes: A magyar nyelv udvariassági formái a két világháború közötti időben = Jelentéstan és stilisztika, Bp, 1974. 545-552. p.

6409.

magyar nyelv, udvariassági formák

683.

Szémere Gyula: Szarvas Gábor helyesírási nézetei. = Magyar Nyelvőr. 98. 1974. 3, 257-265. p.

magyar nyelv, helyesírás

685

Wacha Balázs: Az ige és a tárgy kapcsolata a magyarban. = Nyelvtudományi Közlemények. 76. 1974, 1-2, 157-182. p.

magyar nyelv ige
" " tárgy

687.

I Gallasy Magdolna: Magyarórák - nem magyar hallgatóknak = A magyar nyelv kutatásának és oktatásának módszertani kérdései Bp. 1971. ELTE 223-231. p.

magyar, mint idegen nyelv

688.

Günter Károly: Készülő magyar nyelvkönyveinkről = A magyar nyelvért és kultúráért. 4.sz. Bp, 1971 14-15. l.

magyar mint idegen nyelv, tankönyvek

690.

Hegy Endre: Elvi és módszertani szempontok a külföldi ösztöndíjasok magyar nyelvi oktatásához. Bp, 1962. Tankönyvk.

magyar mint idegen nyelv, módszertan.

692.

Heil György: A mondatközpontúságról = Idegen nyelv - anyanyelv. Bp, 1970. Akad. K. 76-96

magyar nyelv mondattan

magyar mint idegen nyelv mondatközpontúság

694.

K. Reményi Mária: A jelentés-
magyarozat és a lexikális rokonértelműség használata és szerepe a külföldi diákok magyar nyelvi oktatásában = Jelentés-
tan és stilisztika Bp, 1974, 487-490.p.

6409.

magyar mint idegen nyelv, okt. jelentés

696.

Santarcangeli, Paolo: A magyar nyelv tanítása idegeneknek = Jelentés-
tan és stilisztika, Bp. 1974. 503-507. p.

6409.

magyar mint idegen nyelv, okt. olaszoknak.

689.

Günter Károly: Néhány jelentéstani probléma a magyarnak mint idegen nyelvnek a tanításában = Jelentés-
tan és stilisztika. Bp, 1974. 163-165. p.

6409.

magyar mint idegen nyelv, jelentés-
tan

691.

Hegy Endre- Mihályi József: Nyelvtani útmutató a külföldi hallgatók magyar nyelvi oktatásához. Bp, 1967. Tankönyvk.

magyar mint idegen nyelv

693.

Kiss Jenő: Megjegyzések a német anyanyelvűek magyartanításának módszertani kérdéseihez. = A magyar nyelv kutatásának és oktatásának módszertani kérdései. Bp. 1971.

ELTE. 231-240. p.

magyar mint idegen nyelv, módszertan
kontrasztivitás, magyar-német

695.

Rónai Béla: A helyes magyar kiejtés oktatásának néhány kérdése
nyelvjárási, illetve kétnyelvű területen = A magyar nyelv története és rendszere, Bp, 1967. Akad.K.

523-527. p.

magyar nyelv, fonetika

magyar mint idegen nyelv, fonetika

MAGYAR NYELV ÉS KULTÚRA
KÜLFÖLDÖN

697.

Balázs János: Az olaszországi magyartanítás helyzete és lehetőségei. = Magyartanítás külföldön II. Bp, 1970. 29-37.p.

magyar nyelv külföldön, Olaszország

699.

Czigány Lóránt: Nyelvünk a világban = Tiszatáj. 1972, 5.sz. 38-47.

magyar nyelv külföldön

701

Domokos Sámuel: A magyar nyelv- és irodalomtudomány Romániában = M.Hirlap. 1970. máj. 16. mell. 4.p.

magyar kultúra külföldön, Románia

703.

Galambos I. Ferenc: Magyar iskolák Nyugat-Európában. = A magyar nyelvért és kultúráért. 1.sz. Bp, 1971. 38-39.1.

magyar nyelv külföldön

705.

Ginter Károly: Tanulmányúton Burgenlandban = Nyelvünk és Kultúránk, 1974. 16. 35-37. p.

Magyar nyelv külföldön, Ausztria

707

Grétsy László: Magyarok és a magyar nyelv Jugoszláviában = A magyar nyelvért és kultúráért 3.sz. Bp. 1971. 13-17. 1.

magyar nyelv külföldön, Jugoszlávia

709

Fábián Pál: Tankönyvigény az olasz egyetemeken = Magyartanítás külföldön I. Bp, 1969. 33-35.p.

magyar nyelv külföldön, Olaszország

698.

Bénda Gyula: A magyaroktatás és a külföldi magyarság. = Magyartanítás külföldön I. Bp, 1969. 45-47.p.

magyar nyelv külföldön

700.

Csapláros István: A magyar kultúra bemutatása Lengyelországban. = Magyartanítás külföldön. II. Bp, 1970. 46-49.p.

magyar kultúra külföldön, Lengyelország

702.

Dürovecz András: A magyar nyelv helyzete Kanadában. = A magyar nyelvért és kultúráért. 1.sz. Bp. 1971. 35-37. 1.

magyar nyelv külföldön, Kanada

704.

Gergely János: Megfigyelések a Franciaországban élő magyarok beszédéről = M. Nyelv. 66. 1970. 3. 367-373.p.

magyar nyelv külföldön, Franciaország

706

Gömöri György: Felsőfokú magyartanítás Angliában. = Nyelvünk és Kultúránk 1974. 16. 69-70.p.

magyar nyelv külföldön, Anglia

708.

Fábián Pál: Padovai tapasztalatok a magyar kultúra terjesztésével kapcsolatban = Magyartanítás külföldön II. Bp. 1970. 50-52.p.

magyar kultúra külföldön, Olaszország

710.

Fabricius-Kovács Ferenc: A magyartanulás finnországi helyzetéről. = MNy. 63, 1967, 248-250.p
/Könyvismertetés: Magyar olvasókönyv szójegyzékkel. Helsinki.1965./

magyar nyelv külföldön
kontrasztivitás - magyar - finn

711.

Frittmann Lászlóné: A burgenlandi gyermekek magyar nyelvtanításának problémái = Nyelvünk és Kultúránk 1974. 16, 42-44. p.
magyar nyelv, külföldön, Ausztria

713.

Kálmán Béla: Amerikai magyarok = M.Ny. 94. 1970. 4. 377-386. p.
magyar kultúra külföldön, USA

715.

Kiss Jenő: A magyar kultúra megismertetésének lehetőségei Göttingében = Magyartanítás külföldön II. Bp. 1970. 53-55.p.
magyar kultúra külföldön, NSZK

717.

Körödy Tibor: A külföldön élők magyarsága = A magyar nyelvért és kultúráért 1.sz, Bp, 1971 26-29.1.
magyar kultúra külföldön

719.

Kovács László: A magyar művelődéstörténet külföldi oktatásának néhány időszerű kérdése = A Magyar Nyelvért és Kultúráért 9. 1972. 25-26.p.
magyar kultúra külföldön

721.

Lázár Ferenc: Néhány gondolat a magyar nyelv helyzetéről az Egyesült Államokban = A Magyar Nyelvért és Kultúráért 8. 4-12. p.
magyar nyelv, külföldön, USA

723.

Lőrincze Lajos: Magyartanítás külföldön - magyaroknak = Magyartanítás külföldön III. 1972. 159-160.p.
magyar nyelv külföldön

725.

Márkus Gyula: Magyar nyelv és irodalom a varsói egyetemen = Népszabadság 1972. okt, 25, 7.p,
magyar nyelv külföldön, Lengyel.

712.

Imre Samu: 25 Jahre Hungaristik in Ungarn = Acta Linguist. Hung. 21. 1971. 1-2. 135-144. p.

hungarika

714.

Kertész Tibor: Tájékoztató a bloomingtoni egyetemen végzett munkáról = Magyartanítás külföldön III. 1972 157-158.p.
magyar nyelv külföldön, USA

716.

Kolaja, J. - Siezer, L.: Magyar vonatkozású tanulmányok az Egyesült Államokban = Szociológia. 1974. 463-465.p.

magyar kultúra külföldön - USA

718.

Korompy: A magyar nyelv Lengyelországban = M. Nemzet. 1974. aug. 10 4. p.

A magyar nyelv, külföldön, Lengyel.

720.

Kutasi Kovács Lajos: Magyar iskolák Braziliában = A Magyar Nyelvért és Kultúráért. 6.sz. Bp, 1972. 10-13.1

magyar nyelv külföldön, Brazília

722.

Lotz János: Magyar nyelvészeti kutatások az Amerikai Egyesült Államokban Bp. 1967. 32-37. p.
KlNy.Nyelvtud. Ért. 1967/58
magyar nyelv külföldön, USA

724.

Magyarok Amerikában. V. A sokféle magyar betű = Magyarország 1971.31. sz. 9. p.

magyar nyelv külföldön, USA

726.

Nagy Károly: A külföldi magyar tananyag programok összeállítása elé. = A magyar nyelvért és kultúráért. 3.sz. Bp.1971. 5-9. 1.

magyar nyelv külföldön, tananyag

727.

Nagy Károly: Magyar iskolák, magyar tanítás az Amerikai Egyesült Államokban = Magyar Nyelvért és Kultúráért. 1.sz. Bp., 1971. 30-34.

magyar kultúra külföldön, USA

729.

Oláh József: Magyaroktatás a berlini egyetemen. = Magyartanítás külföldön III. 1972. 164-165.p.

magyar nyelv külföldön, NDK

731.

Sinor, Denis: Teaching "Hungary" /Hungarian studies as an academic subject./ = New Hung. Quart. 12. 1971. 42, 37-46,

"Magyarország" tanítása. A magyar mint főiskolai tantárgy.

magyar kultúra külföldön

733.

Ujfalusi Németh Jenő: Magyarul tanulnak Párizsban. = Köznevelés. 27, 1971. 17-18. 61-62. p.

magyar nyelv külföldön

728.

Oláh József: A magyar lektori munka a Humboldt Egyetemen = Magyartanítás külföldön I. Bp. 1969. 61-62.p.

magyar nyelv külföldön, NDK

730.

Rónai Béla: A magyar kultúra bemutatása Szlovéniában = Magyartanítás külföldön. Bp. 1970. II. köt. 56-58. p.

magyar kultúra külföldön, Jugoszlávia

732.

Tóilly Ernő: A magyar nyelv tanítása, a tanítás problémái és célkitűzései Burgenlandban = A magyar nyelvért és kultúráért. 4.sz. Bp., 1971. 4-7.1.

magyar nyelv külföldön, Ausztria